

סימן בד

מכתב בבי

על הסתלקות הגרמ"ד הלוי מבריסק זללה"ה

עם אותו תנועה עם ענוה בראש למטה, המשתף את תלמידיו תורתו ויראתו בעת הליכתו, כל כולו יראה שעליו תמיד נאמר דברי הרמב"ם בדעות, גם במהלכו של אדם נראה בו אם הוא חכם או וכו' וגו'. אצל רבינו ראינו כל כולו אותו הליכה של ספר תורה ויראה בלי גאווה ותחרות. ומה הוא אף אתה, אנחנו חייבים ללמד לעצמינו הדרך ילכו בה של הליכה של צורת תלמיד חכם.

ב. אני זוכר שהלכתי לטיול עם רבינו מאוחר בלילה בימי הרחמים והסליחות, ואמרתי שאני מסתפק אם זה הזמן כעת לצאת לחו"ל בימים קדושים כאלה. ענה לי הגרמ"ד אחרי מחשבה דווקא בזמנים כאלה תלכו זה הזכות שלכם ליום הדין. (וכעין זה שמעתי ממור"ר הגרמ"ש שפירא זצ"ל כידוע שהלך [כהרגלו הקבוע] לטיול הליכה אחרי התפילה בליל יום הקדוש. ואחרי כמה פעמים שחתנו הגדול הגרמ"פ זצ"ל תמה על הנהגתו, אמר בקול ברור: "אתם חושבים שאני לא יודע שהיום זה יוה"כ, אבל מתי צריכים לעשות מה שצריכים לעשות

למעלת כבוד בניי אהוביי ויקיריי, פאר ישיבת פוניבז' המעטירה, החכמים ונבונים, צדיקים והישרים, ההולכים בתורת ה', עם מסורת אבותינו הקדושים, לבית הסופרים, הטהורים והנשגבים, המלאכים והשרפים, אדונינו החתם סופר והכתב סופר, ששמחים בראותם, נכדים ונינים, שששים ולנים, בדרכים טובים, השוקדים ומונחים, בעבודת הקדשים, עולים ולומדים, כדת בנים האהובים, הבה"ח, רבי שלמה זאב סג"ל ורבי יצחק הערש סג"ל שיחי' לימים טובים ארוכים ושלום, אמן ואמן!

באתי בשורות אלו שראשיתם אני כותב אחרי השמועה הרעה של מור"ר הגרמ"ד הלוי מבריסק זללה"ה עוד לפני הכבוד האחרון טרם קבורתו. כמובן הכל כתוב שלא ע"פ שום סדר ואין מוקדם ומאוחר בתורת בית בריסק.

א. זכור אזכרנו עוד בבחרותי ראיתי הולך ליד תלמידיו עם אותו הצורה שראיתי אותו הולך עשרות שנים אח"כ,

ובגשמיות, ועד כמה שהוא באמת האמין שאם אדם חי בשלימות באמונה ובבטחון אין צורך לעשות פעולות רחוקות.

ד. נכנסתי עם רב שכונה אחת ואמר לנו היסוד בשם זקנו הגדול הגר"ח הלוי זללה"ה שאם רב לא יודע לסגור את הגמ' אז מתי שפתוח זה גם סגור, ורב שיודע לסגור בזמן הנכון אז אפילו שהוא סגור זה פתוח. והאריך טובא על גודל העול של הרבנות של הגרי"ז בכל תחום עסקנות שהיה בעיר, כולל בתי ספר תלמוד תורה, חב"ק, קופת העיר, מקוואות, עירובין, הישיבה ועוד... "נו צריכים לדעת מתי לסגור אם לא אפילו כשזה פתוח זה סגור". וזה לימוד איך הקדושים ראו שליחותם בהאי עלמא.

ה. הרבה עודד אותי ללכת לבחירות במעלה אדומים, וסיפר שגם אביו הגדול הרב מבריסק זללה"ה הלך על בחירות בבריסק. ואף שלא הגעתי ביום של הבחירות במעלה אדומים לשיעור למחרת שאל מיד לתלמידיו איפה דויטש מה היה בבחירות אתמול ולמה לא הגעתי לשיעור, סיפרו לו שאפילו לא התפלל מנחה, (רק תשלומין) ואמר פעמיים עד כדי כך היה עסוק... ולא הוסיף כלל הערה נגד ההנהגה. וכשבאתי למחרת שמח איתי ואף קרא לביתו אחד מחכ"ם, ודיבר הרבה זמן לליבו שיעזור לי לפעול בכל ענין הכשרות שע"י המועצה הדתית של

אם לא בליל יום כיפור". בכל רגע בחיים אדם חייב לראות את עצמו 'מה מוטל על עצמו באותו הזמן כתפקיד בהאי עלמא'. וזה אחד מהלימודים הגדולים שלמדתי עד הלום.

ג. פעם בליל חול המועד מאוחר הלכתי עם מו"ר הגרמ"ד זצ"ל להליכה והיה במצב של שמחה ורוגע. שאל אותי איך אתם מסתדרים עם העול שיש לכם. ועניתי מה שעניתי בס"ד. אמר לי הגרמ"ד ז"ל, תשמע, אני ואתה אותו דבר. יש לשנינו מהלכים. זה לא אומר המהלך שלי או המהלך שלכם יותר טוב. שנינו צריכים לקחת הלוואות, 'לוקח מכאן ולשלם משם', אבל דבר אחד ברור שהקב"ה נותן סייעתא דשמי' לכל אחד לפי מה שהוא. ופעם דרש שיעור שידוע כאחד מהכותרות של בית בריסק על מורשת הבית הלוי והגר"ח מוואלזין זיע"א, וכן סיפר שם כמה סיפורים כמעט כולם מפורסמים, אבל לשמוע ממעיין הטהור היה נורא הוד כל פעם מחדש, קרא לי אחרי 'חומש שיעור', לפני כל הציבור, "דויטש, דויטש", ניגשתי ואמר בקול (ואולי שרצה שכולם ישמעו) אם תשמע טוב ותשמור על מה שדיברנו, לעולם לא תצטרך לנסוע לחו"ל ולא יהיה לכם שום חיסרון. (ופעם אמר לי רבינו הגראי"ל ז"ל, "אם תכיר טוב את ספר של דוד המלך [תהילים] אז לא תצטרך לעולם לנסוע לחו"ל"). ורואים עד כמה שרבינו דאג לחזק ולעודד ועל צד השני גם דרש מתלמידיו דרגות ברו"ח

העיר. וזה לימוד גדול שאפילו בעצם אין הדבר מקובל בבית בריסק ראה בזה הצלת נפשות של ממש.

ו. כל פעם שחשב שהוא פגע ב"י, (וכן ראיתי אצל אחרים) היה מבקש מחילה כמה פעמים. וכאב לו אם סבר שיש צער למישהו בגללו. וזה לימוד גדול תמיד ובפרט אחרי החתונה.

ז. כשהגיע להכנסת ספר תורה במעלה אדומים, אמר לי אח"כ בביתו שראה ממש יראת שמים על הפנים של תושבי העיר. וזה ממש בגודל של הרבנות של האבא ז"ל. וזה לימוד לחפש תמיד איך לתת מילה טובה לתלמיד ולידיד.

ח. כמה פעמים ביקש ממני לפתוח ישיבה גדולה בירושלים ושמור"ר ישלח לבחורים ללמוד אצלי, ואמר אני ישלח, אני ישלח, אתם רק תפתחו, זה באמת דבר גדול מאוד לתת לבחורים ישיבה שמאמינים בו ואז הם יגדלו, וזה מצוה ותכלית הרבה יותר בשבילך על אחריותי אני אומר, וכמעט התחנן לפניי ללכת לכיוון של ישיבה בירושלים. רואים עד כמה נתן בדברים מסוימים אימון בתלמידיו המקורבים.

ט. אם לא הגעתי לאיזה חומש שיעור או לשיעור יומי היה הרבה פעמים זוכר, ועושה עם היד נו נו למה לא באתם. וזה לימוד לעולם לעזור התלמידים וזה לבד מקרב אותם קירבה יתירא.

י. שאלתי אותו הנהגתו בענין ישיבת סוכה, תפילה בסוכה ועוד... ומאוד נהנה בכל הצדדים ודן איתי טובא בלשונות הרמב"ם בזה אולם סירב לגלות הנהגתו ועיניו בזה. וזה לימוד שתורה והלכה לחוד, ולפעמים יש לכל אחד סיבות פרטיות כגון חולה ומשמשיהן ועוד. (וע' בשיעורי עץ ארז סוכה בהנ"ל).

יא. שאלתי אותו על הנהגתו בלבישת ציצית שלא לפי השו"ע כשזה ספק דאורייתא, וכן הוספתי לשאול על קר"ש של מגן אברהם שלפחות הוא ספק תורה. וענה לי בברירות ובתקיפות, בכל מחלוקת ב"ש וב"ה, אתם גם שואלים כאלה שאלות, וחזר על זה שוב, כל פעם כשיש מחלוקת ב"ש וב"ה. תשאל את אותו השאלה. וכלשונו: אנחנו פוסקים כהגר"א ולא כהמג"א, אז זהו הפסק, וחזר על דבריו שוב, ע"כ. ומור"ר הגרמ"ש שפירא זללה"ה סיפר ששאלו את הרב מבריסק זללה"ה האם יש ענין להקפיד על זמן מג"א בקריאת שמע, וענה שאם היה מקום להקפיד אז אביו (רבינו חיים הלוי זי"ע) היה מקפיד במג"א בעשרת ימי תשובה. וזה לא ראינו שהקפיד, מוכח שאין אפילו מקום להקפיד על זמן מג"א. ומפי רבה דבית מדרש הגדול בריסק הגרנפ"מ שליט"א חתנו דהגר"ר הלוי מבריסק ז"ל שמעתי, שרבינו חיים הלוי זי"ע נכנס פעם לחדר לכמה שעות, ויצא ואמר בהאי לישנא,

יב. בחרדת קודש בקשתי ממו"ר להתפלל על אחד מבני המשפחה הקרובים אלי שלא היה בקו הבריות, והרופאים כבר טיפלו רבות וידיו אפילו לשיטתם קצר מלהושיעה. ונתתי פתק למו"ר פתק עם השם. אמר לי בתקיפות (אבל מי שהכיר טוב את רבינו, היה אפשר לשמוע מהניגון וכן בעיניים, טען מו"ר "לאדמו"ר גם הייתם נותן ככה קוויטל???"). נתתי מה שיש לי בכיס, ושוב אמר לי, ככה הייתם נותנים לאדמו"ר... ולמדתי מזה לכל השנים, בס"ד. (וברור שמו"ר כיוון משהו רק ליחידים, וד"ל). והורה שלמעשה מה שיש אצל החסידים שקוויטל זה עם פדיון, יוצא שזה עצם צורת הבקשה לת"ח להתפלל. וכבר דיברנו בזה שלא שמענו שאצל זק' הק' הגרע"א היה מדובר ע"ז, ואכ"מ.

יג. זכיתי להביא דורון לת"ח כמה פעמים, ומכל דורון לת"ח אם הנותן זוכה הוה כמקריב ביכורים. ופעם ביקש ממני להביא פירות מחו"ל בשביעית ושמח שמחה גדולה, ולא דרש וחקר מאיפה בחו"ל הגיעו הפירות, וע"ז סמך כנראה עלי שבדקתי שבטוח שלא מפה וממקום אחר שהוא ספק הגיע לחו"ל.

יד. רציתי לזכות שרבינו יברך על כוס מלא הראוי לבן מלך בליל החירות שיושבים כבני מלכים, אז הבאתי למו"ר כוס גדול של כסף מראה הוד והדר

זמן מג"א (קרי"ש), אין כזה דבר, זמן למנחה גדולה יש כזה דבר, עכ"ל. והוסיף שלכן באמת נהג הגר"ח הלוי זללה"ה שביום הקדוש אחרי תפילת מוסף אמר שרוצה מיד להתפלל תפילת מנחה מרוב רוממות ודביקות שהיה לו בעבדתו. ומוכח שסבר "שיש זמן של מנחה גדולה", ולכן הקיל והורה לעצמו שעדיף תפילה עם רוממות כהנ"ל מיד מלהתפלל בזמן הראוי. וכל זה עלה על קנה אחד עם הבנת מו"ר ראש ישיבת באר יעקב זללה"ה. אולם לנו ולבנינו אין לנו כלום אחרי דברי אדונינו הכתב סופר בשו"ת שכותב דמנחה גדולה הוא בדיעבד גדול, הגם שגם בפרעסבורג מסופר שבימי חנוכה ופורים התפללו בישיבה המעטירה מנחה גדולה. כידוע הבחורים אכלו וישנו אצל בעלי בתים וכנראה שכך הלכו להדליק ולאכול סעודת פורים עם המשפחה. (אולם אין לי מקור מוסמך בדיוק הנ"ל, רק חלק ע"פ מה ששמעתי מפי הגרש"ב שרייבר ז"ל בן רבינו הדעת סופר ז"ל, כשנסעתי בלוגנו לכבודו). וכן הוא לענין קר"ש, לא היה מושג של זמן הגר"א בהונגריה, וסיפר לי כבוד האדמו"ר מערלוי זצ"ל, שגם אצל (כלשוננו) כמעט כל החסידים הקפידו על זמן מג"א כדת, ע"כ. ואשרי עין ראתה לראות את מו"ר הגרמ"ד הלוי עם תפילותיו ברוגע, מנוחת הנפש ומנוחת הדעת, מילה מילה, והרבה פעמים ראינו ממש בכיה בעבודתו יתברך שמו.

שרשום על הכוס "למעלת כבוד רבינו עט"ר נשיא שבט הלויים שליט"א". אחרי שעבר כמה ימים טובים, קרא לי ואמר, אני עדיין לא פתחתי את המתנה אבל אני עומד לפתוח. (הדבר הזה הוא לימוד גדול, וכבר האריכו בזה הבעלי מוסר זצוק"ל, להשתדל תמיד לעצור מליפול במהירות בידי היצר הרקד לפניו, וזה מדבר קטן ועד גדול). אחרי עוד תקופה והיה קרוב לפסח ממש, ביקש ממני שהיות שזה כוס גדול מאוד אפילו שמאוד שמח לקבלו, ועדיין מסתפק אם זה למעשה להשתמש בזה, היתה רוצה לבקש אם אפשר להחליף לכוס יותר קטן. 'בדקתי ויש בו 220, וקשה עלי לשתות כל כך, (שאלתי מו"ר אם מקפיד לדעת הרמב"ם לשתיה של כל הכוס ואמר שכן, ושאלתי גם על בבת אחת ואיני זוכר כעת תשובתו), אולם אמר לי שאם אפשר 170, או 170 ומשהו, ו171, או 172, העיקר שיהיה יותר מ170 זה מה שאני צריך. אמרתי שאני ישמח מאוד להחליף ולקבל את הכוס של רבינו לעצמי. שאל אותי, אבל אני רוצה שתחליף את הכוס, אמרתי זה זכות שלי לקבל את הכוס של רבינו, אבל אפילו אם לא כן כבר רשום השם של הראש ישיבה על זה". אם כך אמר לי, אל תחליף כלל ואני כבר יסתדר. הבנת הדברים שלא יהיה לליל הסדר אבל אולי למעמדים או לשבת. תכלית התעקש טובא שלא רוצה לתת בחזרה כדי לקנות לו חדש. מעין אותו מעשה היה עם ש"ס גדול מפעם של חתנים.

והש"ס היה קשה מאוד לגיל של רבינו ואחרי תקופה קצרה שהשתמש בגמ' כבר לא היו לו הכוחות. הצעתי שאני יקנה הראשון ונקנה לו שני, אבל ביקשתי שמו"ר ימסור שיעור עם הגמ' במשך תקופה (לפחות חודש), ואז יהיה קביעות של מסירת התורה של רבינו. ולשמחתי הסכים למסור את השיעור הקבוע בערב עם הש"ס החדש. והוסיף רבינו במליצתו, כעת דויטש צריך לשלם יותר...

פו. כמה פעמים שלח איתי שאלות לרבינו הגראי"ל זצ"ל, וגם הגראי"ל שלח תשובות וגם נידונים בתורת בריסק לברר אצל הגרמ"ד. אף בדברים שהם היו עדינים (ואכ"מ) לא נמנע ממני מלשלוח שליח לברר בבני ברק. והיה רגיל לשאול אותי 'מה אמרו לכם', בלי להזכיר השם, ובלי להזכיר מקום. וכן הרבה פעמים גם הגראי"ל שאל אותי מיד איך שנכנסתי "מה אמר ר' דוד בחומש שיעור?" וידע הגראי"ל זללה"ה שלא חסרתי דבר מכל אשר דיבר מו"ר ונהנה מזה הגראי"ל טובא אפילו שלפעמים היה לו השגות. ופעם משום מעשה שהיה אמר לי הגראי"ל, תאמר לר' דוד, שאנחנו ידידים ויישאר לעולם ידידים, ואין לו מה לפחד כלל.

פו. אחרי יו"ט ראה אותי ושאל אותי בשתיקה, אתם לא הייתם בחוה"מ למה, למה... אמרתי מה שאמרתי ועשה

הברית, אני ידעתי שאתה רב, ראש ישיבה, מחבר ספרים אבל לא ידעתי שאתה מוהל, מה עוד אני לא יודע עליך, אמרתי למו"ר עוד נגלה עוד דברים בסוד ה'. בירך אותי שוב.

י"ז. תלמיד של מו"ר נסע לחו"ל לדון על עיסקת נדל"ן, וביקש ברכה מרבינו. כשחזר שאל אותו רבינו איך מתקדם, וכמה צריך, מי המשקיעים, איזה איזור, איזה סוג חברה מדובר, כמה אחוזים נותנים ולאחר כמה זמן, ומה הסיכויים להצלחה. אחר הכל ביקש כמה צריכים להביא כדי לקבל שותף, ההוא שאל, מה כוונתו, ענה רבינו, אם אני מביא לכם מישוהו להשקיע גם בעיסקה כמה אני צריך להביא. התלמיד שפיחד לקחת פרוטה מרבו וחלילה אולי לסכן את כספו שהגיע מצינור דקדושה, השתדל בכל טעדיקי להשכיח הדברים, ואולם לא הצליח בזה לעולם. ומי יודע אם היה מוכן לקבל מרבו אם זה היה מוריד הברכה פי כמה וכמה של סיעתא דשמיא לעולם, ויש הרבה מה ללמוד מכל הנ"ל, ואכ"מ.

כ. לפעמים ראו הקושי בהליכה של רבינו, והבאתי לו מקל מכובד עם כסף טהור ומאוד נהנה מהמתנה. רק אמר לי שאני לא יכול ללכת עם זה ולכן לא יכול לקחת. אמרתי למו"ר, הרי ידידו עוז מו"ר הגרמ"ש שפירא גם הולך לטיול בלילה עם המקל (וסובב אותו למעלה למטה) בעת ששוחח עם מקורביו

סימן שאינו מקבל. ופלא הדבר שזכר מרוב חשיבותו לתלמידיו מי נמצא מי לא נמצא, ואפילו שוויתר הרבה פעמים עכ"ז לדעתי ידע בתוך ליבו מי הגיע ומתי. פעם אמר לי "זה נראה שהארץ בלע אותכם, איפה הייתם".

י"ז. פעם ראה אותי נכנס לישיבה בשעה כ"ס:10, והיה בדרך לצאת, ולפני הרבה תלמידי הישיבה צעק בקולות עלי, אתה מגיע מאוחר, אתה מגיע מאוחר, אתה יודע מה זה יכול לעשות לאחרים, זה גורם חורבן למה אתה עושה כזה דבר, למה, למה, והמשיך בזה עוד ועוד, ואמרתי שקיבלתי דבריו הק'. ואשרי עין ראתה איך שהרב הדומה למלאך מוכיח את תלמידיו לפני אחרים ואינו חושש לכלום שיודע ומכיר שנותן מוסר ברוב דאגתו לישיבתו ולעלי של כל אחד מבאי בית מדרשו.

יח. הציעו לי להיות סנדק בברית של אחד מידידי ואמרתי שאם יש את מו"ר רבינו הגרמ"ד הלוי מבריסק זה זכות אמיתי להרך הנולד. והצעתי שאני יכול לעשות המעשה מילה ביחד עם מו"ר הגרמ"מ פוקס רבה שומרי החומות רמות, שזכיתי לקבל ממנו סמיכה אחרי חצי שנה של שימוש כמוהל. וכך הוה ובס"ד בברית לא היה נוח דעתו בכלל שאני עשיתי המעשה מילה. וביציאה מהברית הודה לי, בזכותכם קיבלתי הסנדקאות ואני אומר לכם יישר כח, אבל למה אתם עשיתם

ותלמידיו. ענה לי הגרמ"ד, אני לא ר' משה שמואל, אני לא יכול. אבל היות שאתם הבאתם כזה מתנה יפה אני יחזיק את זה לכמה ימים להראות שאני נהנה ואז נחזיר. וידוע את דברי הקדמון על הסודות של מקל של משה רבינו, כל חכמי הגמרא, כל הצדיקים במשך הדורות, וכך מבואר בספרים. עד ששמעתי פעם ממו"ר הגאב"ד הגרמ"מ גרוס שליט"א ששמע מפה קודשו מרבינו בעל השבט הלוי זצוק"ל שבזמנו בהונגריה כל רב קהילה בגיל ארבעים כבר הלך עם מקל כסימן לרבנות, והן הן הסודות ואכ"מ. ולמעשה הגאב"ד שליט"א נוהג באופן אחר שלעולם אינו הולך ברבים בלי ספר (ספרים) בידו אפילו אם רק סידור לבד, כדי לקיים חלק מקיום הנ"ל, ואכמ"ל יותר.

כא. שאלתי קמ"י אודות הנהגותיו על פרשת הגיוס בני הישיבות ששמעתי על שולחנו הטהור ברבים שכל דבר שקשור לגיוס זה דינו של יהרג ואל יעבור, ושום קשר יהיה מה שיהיה, חל על זה דין של יהרג וא"י, אמר לי נו, ולכן מה אני רוצה ממנו. אמרתי לו שאני מבקש מחילה אם אני חלילה שואל שאלה שאיני ראוי לשאול דהרי כל רצוני זה להבין את דעתו הרמה. דאיך ייתכן שהיה מעמד של 1000 רבנים ובתוכם זקני העדה, אדמו"רים וראשי ישיבות ורבני קהילות

דיינים בארץ ומחו"ל, והצד השווה שבכולם שבאו לעמוד בפרץ נגד כל התערבות או שיתוף פעולה כלל של מערכת הביטחון והגיוס ועל דבר כזה שנמצא נציגים מכל החוגים שהם בדעה אחת, חסידים, עולם הישיבות, הקנאים, ברסלב, עדות המזרח, ודרשו שם גיסו ראב"ד ירושלים שליט"א, ידידו הגאב"ד ירושלים שליט"א, ועוד ת"ח ורבני קהילות, רמ"ם ודיינים, ולמה לכוזה מעמד הוד כבוד זקן שבחבורה היחיד שיש לו את המסורת באמת של העמדת הדת על תילו מו"ר שליט"א לא מגיע ולא משתף פעולה, לא דורש אז לפחות מכתב ברכה וכדומה, זה היה קיבוץ צדיקים שטוב להם וטוב לעולם, ואחרי ששומעים כל מה ששומעים על שולחנו הטהור למה רבינו לא השתתף, ופלא הרבה בעיניי ממש. במשך כל דיבורי רבינו שמע בקשב רב ולא דיבר מאומה, אחרי שסיימתי פניו של רבינו נעשה רציני ביותר ונכנס לתוך מחשבותיו בעיון עמוק. הסתכל עלי כמה פעמים וחזר שוב למחשבותיו הטהורים, וחזר חלילה. בסוף הרגשתי שעשיתי עוול באמת אולם תורה היא וללמוד אני צריך. אמרתי לרבינו ששאלתי את גיסו רבינו הראב"ד הגרמ"ש שליט"א את פליאתי, נו נו אמר הגרמ"ד ומה אמר ר' משה, ומה אמר ר' משה?? עניתי שהגיס קודש אמר "על הבריסקער'ס לא שואלים

זה הרבה יותר קשה מכל השאלות הקודמים, על זה באמת אין לי תשובה, אין תשובה, ולא הסכים לומר שם שאפשר לסמוך עליו. (הנני זוכר אז שהוציא הבית דין כ-150 עמודים על השאלה, והרבה שוחחתי על זה עם רבינו הגרש"א זללה"ה שסבר שאפשר לצרף הגירות מקטנותה ע"פ התוס' ביבמות ואמר רק אם לא יהיה שום ספק שמא יסרבו לעשות עוד גירות או שיהיה ביזיון למשפחה אז לעשות עוד גירות. אבל אחרי הרבה דין ודברים כשעה וחצי אמר לי לשאול אצל מו"ר הגאב"ד הגרמ"ג שליט"א ומה שקובע לעשות. [וכן פסק שע"פ דעת מרן הגריש"א ז"ל, שדנים כמו שלעולם לא היה גירות כלל] אולם רבינו הגרא"ל ז"ל אמר אחרי שסיפרתי לו שראב"ד ירושלים הגרמ"ש שליט"א פסק שהם 'גוים גמורים', (וכך גם הורה לי צ"ע מקאלסבורג הגר"י רוט שליט"א בארה"ב וכן הגאון הגדול רבי דוד פיינשטיין זצוק"ל בן מרן בעל האגרות משה זללה"ה שגם הורה על פי דעת אביו, שברור שדינם כ'גוים גמורים'). אמר לי באופן ברור וחד, אי אפשר לומר עליהם שהם גוים גמורים, הרי יש ר' חיים עוזר, (בעל האחיעזר ז"ע) שבדיעבד מתיר גרות באופנים שונים וביארנו בזה בקובץ מיוחד ואכ"מ. ואם יש ר' חיים עוזר ודאי בקטן אפשר לסמוך על ר' חיים עוזר. עכ"פ דנתי טובא עם הגרא"ל עד שאמר לי שצריך לשאול רב. שאלתי אותו, אדרבה, מי אפשר לשאול. אחרי מחשבה רבה אמר כ-5 שמות שאיני זוכר כעת באופן ברור

שאלות, על הבריסקער'ס לא שואלים שאלות!! שמח מו"ר שמחה גדולה ורוגע נפל על פניו, והתחיל לומר בקול רם עם חיוך גדול על פניו לומר בקול רם ממש, "אויי איך הוא צודק, אוי איך הוא צודק, הוא צודק הוא צודק, טוב מאוד, איך הוא צודק!! ומעשה סתום הוא לדעתי, אולם יש הרבה הרבה מה ללמוד מכל שורה וחצי כאן, ועוד חזון למועד.

כב. ישבתי ליד מו"ר רבינו בחוה"מ וסיפרתי לו שיש לי נידון שלם כעת על גירות במעלה אדומים, ורציתי לדעת דעתו הרמה אם אפשר לסמוך בדיעבד על גירות של 'גורן'. ענה לי אפעס' זה כן, א שטיקל רב איז ער גיווען. שאלתי אותו מה זה אומר למעשה, שצריך להחמיר בכל דבר רק לחומרה ולא לקולא. שאלתי איך למעשה, האם אפשר להתחתן עם ישראל או לא, ובפרט שהנידון הוא עוד הרבה יותר מזה, שמדובר בגירות של קטן ונולד ילדים בזמן שההורים מעולם לא שמרו תורה ומצוות ורק לאחרונה נודע להם שיש נידון על הגירות כשכל הילדים נמצאים במוסדות ואחרים אפילו במוסדות על טהרת הקודש. אמר רבינו כל זה צריך לשאול 'פוסק', צריך לחפש 'פוסק'. שאלתי לרבינו אם כן מי הוא זה ואיזהו הוא שאפשר לשאול אותו. ענה לי רבינו, כעת אתה כבר שואל שאלה קשה, לא רק שאלה קשה

זוכר, אבל ברור שיכול להיות שאמר כזה דבר, וגם זה מסתבר מאוד, אם הם חשודים על חילול שבת ממש על בישול וכדומה אז למה אפשר בכלל לסמוך עליהם על זה ובדאי אז יינם יי"נ. וע' בספר שיעורי עץ ארז על חולין וכן שיעורי עץ ארז זבחים, שמוכא שם עוד מקורות וביאורים בזה, ואכמ"ל.

כח. בשולחנו הטהור עלה הנידון ומעשה שהיה על ההצלת הנפש שהורה רבינו חיים הלוי זי"ע בעיר בריסק בליל יוה"כ שהורו לכל הבתי כנסיות לא להתחיל כל נדרי עד שיש הסכום הנדרש להשתדל לפעול לפדיון שבויים. (ומפי רבה דביהמה"ג בריסק הגרנפ"מ שליט"א, שמעתי שגם המו"צ דבריסק הגרש"ז זללה"ה עמד אף הוא ליד הגר"ח הלוי זללה"ה ופליג עם התלמידי חכמים שבאו לדון וחלקו על הגר"ח שאין דין הצלת נפשות באפיקורוס ורודף התורה וישראל.) ושאל בפני רבינו מה הפשט בזה הרי יש לו של מורידים ולא מעלין, (ואפי' אם נאמר שלא מורידים, אבל ללחום ולעשות מלחמה נגד העיר ולחלל יוה"כ לכל תושבי העיר שלא יתפללו זה פלאים ממש. וענה מו"ר בבהירות רבה, הסבא קדישא ידע מה שהוא אומר, הסבא גם ידע הדין שאתם יודעים, ואם זה מה שפסק ידע על דעת מה ולמה. וכששמעו השומעים דברי רבינו יוצא כמו קול קורא לא ענו ולא אמרו כלום, ויש הרבה להרחיב בדיבור ואכמ"ל.

כו. היה לי רצון לתת השירים שחידשתי לחזן נודע שיעלה על סרטי הקלטה

כולם אבל הזכיר את הפוסק הנודע הגרמ"ש קליין שליט"א מבית דינו של בעל השבט הלוי זצוק"ל, וגם שמעתי מפה קודשו מפי בעל השבט הלוי ז"ל, אם אני רוצה ללמוד ממנו על פי דרכו, אמר לי אצל התלמידים שלי הגרמ"מ הלבשרטאם (זצוק"ל) בירושלים או אצל תלמידו הגרמ"ש קליין בבני ברק. והבטיח לי אז שמתי שיש איזה שאלה הוא יקבל אותי כדי לברר ענין. וקירב אותי מדין נכד של הכתב סופר ושהכיר את זקני מלונדון מ-50 שנה קודם, ונורא היה המראה אז, ואשרי שזכינו.

כג. שאלתי את מו"ר הגרמ"ד הלוי מבריסק זצ"ל האם נכון מה ששמעתי ממו"ר הגר"ח ש לייבוביץ זללה"ה שאמר בשם חד"נ הגרי"מ פיינשטיין ז"ל, שהרב מבריסק זללה"ה סבר שיין של מזרחי זה יי"נ. הוסיף על זה הגר"ח ש ז"ל שהוא בעצמו מקפיד בגלל הגרימ"פ ז"ל. ומעשה שהיה כך היה קראו להגרימ"פ לעלות לברכה בחופה שהיה שם כאורח, והגרי"מ אמר שאינו עולה, ותמה כולם על מה ולמה, וענה הגרי"מ שהיות שהרב שעלה קודם שיין לאנשי המזרחי, השווער אמר שזה יי"נ וא"א לברך על זה. וסיפר לי הגר"ח ש ז"ל שאז "הזדעזעה כל ארץ ישראל מהמעשה הזה".

כד. אמר לי מו"ר הגרמ"ד הלוי מבריסק (וקשה להוסיף זללה"ה אבל זה המצב), אני לא שמעתי מזה ואיני

שיעורים כלל. ענה לי מו"ר בקול ברור, (ושאלתי השאלה כמה פעמים בזמנים שונים) ואמר לי בברירות כפסק גמור. "מי שצריך לאכול ביוה"כ אין לו דין שיעורים". ובאגרות ביארנו בזה טובא מקורות שנידונים ממרנן ורבנן, ע' שם.

כט. תש"ב בנדחה אמר לי שהוא משתדל לסדר להיות סנדק, (וכן

שאלתי רבינו מאיר הלוי זללה"ה בערב תש"ב ואמר לי שאין מקום להחמיר לא לאכול בנדחה, רק אין צריך לאכול ברבים ממש, וזה הבנה בדברי האחרונים, פירוש שאינו מדין אלא הנהגה לא לאכול ברבים), וכמדומני רבינו הסכים לזה ואמר שהוא בעצמו נהג כהנ"ל. אבל שאר הצומות אני מקפיד לצום, ולמה שאני יחשוב שהוא לא צם, וקרא להרבנית "יהודית יהודית, תגיד לו אני צם או לא"? ואמרה הרבנית בזה"ל: אסור לו אבל הוא צם, מה אני יכול לעשות. והוסיף לי מו"ר, צום גדלי' זה קשה לי, אבל שאר הצומות אני צם. (כמובן הכל לפי הענין וכן לפי השנה). שהעיד לי מו"ר הגראי"ב שליט"א, שכשלמד אצל רבינו לפני עשרות שנים, היה ניגש לבחורים שהורידו ראש בצום ואמר להם ללכת לאכול. וכן אמר לי נכדי מו"ר הגרמ"ד שמעורר אותם לא לאכול. הגם כשאני הייתי עם בני היקר והיה אז כבן 10, ושאלתו שרצה לצום בתענית, ואמר לי רבינו למה שלא יצום. ואמרתי לרבינו את דעת הרחבה לענין תעניות וביטל את דבריי, ואמר אם הוא ברי

ולחלק הדיסק בשמחת המשפחה. ואחר מחשבה אמר לי אתה תשיר? אמרתי, לא. אני יבקש ממומחה. אמר לי, אתם רב ור"מ או זמר. ענית, ר' משה שמואל יוכיח, (הכוונה מו"ר ראש ישיבת באר יעקב זללה"ה). ענה לי מו"ר הגרמ"ד זצ"ל, אני אומר לכם שר' משה שמואל אי אפשר לחקות, זה רק הוא. עד שלא יהיה לכם זקן לבן אין לכם להוציא דיסק עם השירים שלכם. והסביר עוד את דבריו בפרטות ואכמ"ל.

כז. שוחחתי עם רבינו על ענין עישון הסיגריות, וסיפרתי לו (כמדומני) שמו"ר הגרמ"ש ליבוביץ זללה"ה היה מעשן, אבל לא הרבה, אמר לי שהוא גם לא מעשן הרבה, יש לי כאן הרבה מהחתנים והראה לי. השתדלתי לקנות למו"ר סיגרים מיוחדים (שאמורים להיות) יותר בריאים, הם היו יקרים, ונעשה עם כמה צבעים יפים שונים. שמח בהמתנה אבל (כמדומני) אמר לי שאין צורך להביא אבל שוב הודה לי על מה שהבאתי. ובכן נתתי כהנ"ל גם להארי שבבבל הגרא"ד שליט"א, וכששמע שהגרמ"ד לקח שמח בליבו והסכים גם לקבל. אולם אצל הגרמ"ש לא ראינו (עכ"פ אני לא ראיתי) שהיה מעשן, אבל לא ראינו אינו ראיה, ודו"ק, וד"ל.

כח. שאלתי את רבינו אם אפשר לומר למעשה במעלה אדומים לאלה שצריכים לאכול ביוה"כ שאין להם דין

שיצום, ולמעשה כך היה. ופלא מי שיין להחיתר ועל מי מוטל לצום מגיל 10. ומפי מו"ר הגרמ"ש ליבוביץ זללה"ה שמעתי שכשהיה כמה חודשים לפני בר מצוה, והתפלל אצל הרב מבריסק זללה"ה ביחד עם עוד אחד מבני המקרובים של הגרי"ז ז"ל, והורה להם ללכת הביתה אחרי מוסף, [או אחרי שחרית] הגרמ"ש ז"ל אמר לי "רציני לצום וגם ידידי שהיה באותו גיל שלי, אבל הרב אמר ועוד אמר התקיפות", לא היה ברירה, וכנראה כהנ"ל, דהכל לפי הענין והזמן.

ל. היה מעשה שהיה עם אחד מתלמידי הישיבה שנכשל, וישבתי עם רבינו על הדברים ברחבה בענין, וסיפרתי לו ששמעתי מהגרמ"ש ז"ל שאצל זקינו בעל הברכת שמואל זללה"ה גם לא היה מוסר, ועד כמה שחתנו הגדול רבי ראובן ז"ל היה לוחץ עליו שילמדו מוסר לא עלה בידו, ועיקר הטענה היה שאצל רבינו חיים הלוי זי"ע לא קבע בישיבה מוסר. אבל אחרי תקופה עלה מהלך לר' ראובן ז"ל. טען לחמיו הקדוש הגרמ"ד זי"ע, שהמצב היום עם הבחורים בדרגה נורא כזה שברור שאפילו רבינו חיים הלוי היה מודה שצריכים מוסר, אז קיבל רבי ברוך בער ז"ל וקבעו סדר מוסר בקמניץ. והצעתי למו"ר אולי הגיע הזמן שברור לגלות שגם אביו הגדול הרב מבריסק זללה"ה גם היה מודה שצריכים סדר מוסר בישיבה. ואמרו לי כעת היום צריך סדר

מוסר בישיבה. דרש וחקר במעשה שהיה טובא אולם לא עלתה בידי. עד שעברה הרבנית תחי' ושמעה את הנידון, ואמרה לי באנגלית, אל תפרט פרטים בנושא שבין כך הר"י לא ידע מה מדובר. ואשרי הדור שאלה הם קרבינתי.

לא. נהוג הרבה פעמים אצל רבינו הגרמ"ד הלוי מבריסק שהיו נכנסים אצלו אל הקודש פנימה מכל הסוגים, פעם נכנס אחד עם בלוריות, ופעם קבוצה שלובשים ממש השעות האחרונות אחרונות. גם נעליים חובשי ספורט, חובשי חולצות כמו גוי, וישב קמי' רבינו כמנהג נגידים מסויימים, כאילו שהגדול עובד אצליהם. שאל אותו, תאמר לי, אתה פעם למדת בישיבה, "אתה פעם למדת באחת הישיבות???" אמר לי אותו נגיד שמעולם לא היה לו כאלו ביזיונות. ודווקא בגלל שאני ידעתי שכן למדתי בישיבות אז יש נוסח איך נכנסים אל הקודש, ואיך מהלימוד של הישיבה לא צריך לזוז כלל. שהמוסר שקיבלתי בכל השנים לא היה כמו הכמה שניות לפני רבינו, שלא היה לא תשובה ולא שיחת מוסר, אולם הרב מבריסק, ראהו שהעמיד אותו עם מושגים נשגבים לכל ימי חייו, וזה לימוד מה שמילה אחת יכול לעשות לדורות עולם!

לב. אמר לי מו"ר הגרמ"ש ליבוביץ זללה"ה אני יסדתי הישיבה של

לקבל אותי, אמרתי לו שאני מכיר אותכם טובא, ושאינן לו מה לפחד, וסבר וקיבל, עכ"ד הגרמ"ש, בס"ד. וקבוע היה הגרמ"ש מבקש ממני לומר דברי תורה בשם הגרמ"ד. והצד השווה שבין הגרמ"ש לבין הגרמ"ד והגרמ"ש, שאמרו לי ג' קדושי עליון, שלעולם תהיה שקוע בלימוד בעיון, והיה כאב מאוד מאוד להגרמ"ד שהפסקתי להגיע לשיעורים אחרי כמה שנים. למה למה, לא הייתם צריכים להיכנס לעוד התחייבות הכי חשובה זה להיכנס לשיעור השאר זה חשוב אבל זה מצוות זה לא החיים, החיים זה שקיעות כמו השיעורים, אבל אם נכנסתם לעוד התחייבות אי אפשר לצאת, ורח"ל, אוי עד כמה שדבריו כמו שיצא מפי הגבורה.

לג. היה בדמדומי חמה קרוב ונראה לשעות של הושענא רבה והגעתי לבית מו"ר עם כל המשפחה, רבינו פתח הדלת וראה אותי, אמר לי תיכנס הגם שזה כבר זמן של שקיעה. אבל הגעתם אם כל המשפחה אז תיכנס. הושיב אותי ואמר אצל אאמו"ר זללה"ה לא היה שייך לדבר איתו כלל בהושענא רבה, אפילו לא בלימוד. היה לו על השולחן רק גמרא ותהילים, והיה עסוק רק בתהילים וגמרא, שום דבר אחר לא, שום דבר. והראה לי שזה מה שיש לו על השולחן, גמ' ותהילים, ותו לא. דיברנו כ-20 דקות כמדומני ובירך את

בריסק ע"פ בקשתו של הרב מבריסק זללה"ה, (למד בשיעור כ-10 שנים, ואמר שעיקר הלימוד שלמד אצל רבינו הגרי"ד זללה"ה היה איך לגשת לכל שמעתתא, וזה היה מפליא לראות כל פעם מחדש). היחיד בדור שאני הייתי הולך ללמוד אצלו אם הייתי רק יותר צעיר זה היה הגרמ"ש שפירא זללה"ה, אבל היות שלמדתם כבר אצלו אני ממליץ לכם ללכת לכלי ראשון של הרב מבריסק, ואני מעיד שלכל פעם שהיה דבר חדש להגרי"ז היה קורא להגרמ"ד להגיד לו הספק או החקירה. ועוד סיפר שהיה רואה קבוע איך שהרב ז"ל היה יושב מול הגרמ"ד והגרמ"ד היה קורא בתוך הכתבים של הרב ז"ל ואחרי ביאורו של הגרמ"ד, הרב ז"ל נתן לו ציון, סיו גוט, נו נו, תנועת ידיו של ביטול ועוד. ועוד סיפר לי הגרמ"ש ז"ל, אני הייתי שם ואף אחד לא יכול לומר לי, שהיה הבדל בעצם הלימוד בין הגרמ"ד לרבו הגרי"ד זללה"ה, שניהם היו נקראים בנים של הרב מבריסק זללה"ה עכ"ל. אחרי שישבתי ודברתי בלימוד על שו"ת הגרע"א בנדה למעלה משעה חדא הבין מיד למה באתי. נתתי להגרמ"ד מכתב המלצה ממו"ר הגרמ"ש ז"ל, והופיע שם נוסח (מודפס בספר ארזים עלי מים) "למעלת כבוד ש"ב גאון ישראל רבינו משולם דוד הלוי שליט"א". אח"כ ביקשתי מהגרמ"ש להיכנס אצל הגרמ"ד ולבקש לקבל אותי. נכנס בחוה"מ וישב כשעה וחצי, ואמר לי שהגרמ"ד אמר לו שיש לו פחד

שרבינו עשה מה שהוא האמין שצריך לעשות ולא כדי להראות להשני. פעם נכנסתי וראיתי שהוא אוכל תפוז במטבח, ואמר אני בעת האכילה, לא עכשיו - לא עכשיו, בלי משחקי כבוד. ולציין דבר נורא, זוכר אני כהיום איך שלמד בשיעור והיה ניכר על בגדו לכלוך וניסה להוריד בידיו בעת השיעור, פעם או פעמיים ולא הצליח. קם בעת השיעור ניגש בחוץ ועם מים נקה בגדו, היות שסבר שמפריע לו ויכול להפריע לשיעור או חשבון אחר יהיה מה שיהיה, עשה מה שאף אחד (שאני מכיר) לא היה עושה, ולפני כל עם ועדה בעת השיעור קם וסידר בגדו, וזה לימוד גדול עד כמה שאדם חושב שהוא עושה דבר "אמת" אין לפחד כלל ואדרבה זה תפקידו.

לח. יש עוד עשרות אם לא מאות זכרונות על מו"ר הגרמ"ד ז"ל אולם היות שהגיע זמן להעביר הספר למביא לדפוס הנני מבקש מחילה ובס"ד עוד חזון למועד. ובזה רציתי לסיים מחשבה אחת ממו"ר ראש ישיבת קמניץ הגר"י שיינר זצוק"ל. הגר"י היה לדעתי דוגמה לכל בחור חוצניק (והכוונה פשוט לכל בן תורה שנתגדל על התורה והעבודה בארה"ק). מידות כמו משי. לעולם לא שמעתי שמרים את קולו, הכל בדרגת הגבוהה ביותר של עדינות ורוגע אפילו אם רצה כן לתת תוכחה אבל עשה הכל במנוחה. לעולם לא הלך ד' אמות בלי מחשבה בתורה, וכך תבע מכל בן תורה,

כולם. ואז אמר לי בעדינות ממש, היום הכנסתי אותכם היות שבאתם עם כל המשפחה, אבל פעם הבא לא להגיע בהושענא רבה. והדבר נכנס לליבי עד היום שאפילו שאנחנו עוד מתפללים מנחה עד שישים דקות אחרי השקיעה עכ"ז בהושענא רבה הפחד של המראה של מו"ר יש לי בכל שנה מחדש. (וכשסיפרתי את הנ"ל למורי ארי שבבבל הגרא"ד וואכטפויגל שליט"א, אמר לי שפלא הדבר שכל הפחד של הושענא רבה זה רק ע"פ המקובלים, ומה זה שייך לבריסק, שינהגו באופן מפורש ע"פ המקובלים, וע' מש"כ סוף שער הקדושה כאן בספר ממו"ר הגרמ"ד הלוי בני"ד.)

לד. יש מילה אחת שקשה לדעת מה התרגום, והוא מפליא פלאות, ועד כמה אנחנו גדלים בס"ד, רואה אני תרגומים שונים ומשונים של אותו מילה. אולם אצל מו"ר הגרמ"ד הלוי מבריסק זללה"ה לענ"ד כזעירא התלמידים מי שזכה קצת להיות בצילו קיבל מושגים חדשים בהאי מילה. וזה "א-מ-ת". "אמת", "אמת", מה הוא "אמת" אף אתה אמת. רבינו לא יכול לראות דבר שבעיניו לא היה נקי משקר. ולא רק על כל דבר קטן כגדול, על הנסיון של האי עלמא שהיה רגיל בפומי, "שאין אדם מת וחצי תאוותו בידו ולכן רבותי למה לרדוף אחרי עוה"ז, ומי שזכה לראות הצער הזועק מליבו והאמת והיראה בכל שיחה שאיני מכיר בדומה לו. אולם יש דברים אחרים

באלוקי ישראל, כבר אמר דוד המלך תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי. שאלו את רבינו מה עושים אם יש קרוב משפחה ששייך לאנשי המזרחי. רבינו אחז את זקנו, והסתכל על אותו אחד כמה פעמים, שתק במשך (ע"פ הרגשה) כמה דקות, ואז אמר, אני יודע למה שאתם מתכוונים, אולם "אדם גדול שאני". ויש להרחיב בזה טובא וכבר ראינו בספרים הק' של מו"ר הגרמ"ש שפירא זללה"ה שכתוב שם תאורים חשובים עליו ועל תורתו. אולם גדולי ראש הישיבות בארה"ב שליט"א וזי"ע, שזכיתי להנות מזיו שכינתם קיבלו מגאוני עולם ובראשם ממרן ראש הישיבה הגר"א קוטלר זללה"ה, שיצא מפה קודשו, "חצי טומאת אמריקה על הכתפיים שלו", ואחר כמה שניות חזר בו ואמר, ש"לא חצי אלא כל טומאת אמריקה" עכ"ד. ויש להאריך, ואכמ"ל שכבר הארכנו יותר מדי.

לז. כשעמדתי מאוחר אחד בלילות חוה"מ פסח ליד מו"ר לפני חצר ביתו אחרי שזכיתי ללוות אותו בהליכתו לרח' מלכי ישראל וחזרה לביתו, שוחחנו שיחה ארוכה וזקף מו"ר על הגדר ודיבר בקשב רב על הקושי של ניסיון של רב פלוני בניו יורק עם חידוש גדול בהיתר שקיבל מכבוד ראב"ד ירושלים בעל האבן ישראל זללה"ה. ופתאום ראיתי ביני לבין רבינו על הגדר

ואמר שכל אחד יכול להגיע לזה, והזמן להתחיל זה מיד במוצאי יוה"כ, וזה מה שצריכים לקחת מיום הקדוש. (כך שמעתי מפה קודשו שהעיד על עצמו במוצאי יוה"כ, בעת שאכלנו על שולחנו הטהור). זכיתי לנסוע ולשמשו לחו"ל, במטוס לימד כמעט כל הזמן, ותבע ממני ללמוד ביחד איתו. ולפלא את תורת מו"ר הגרמ"ד ז"ל במשך שעות, וזוכר כעת, איך שאמר "אז מה מתכוון ר' דוד..." כיבד אותי ודרש בבר מצוה של שניכם, ואמר בדרשה ידיד נפשי ושאני תלמידו ודיבר על הכתב סופר וכו' ולפלא הדבר עד כמה שהרגיש כל תלמיד כחלק מגופו ואפילו שהיה קשה לו מאוד, ולא הרגיש בכוחו, אולם ידע שאני ישמח בזה עד לב השמים, לכן טרח, הגיע, דרש עם מנוחה ושמחה על פניו כמראה מלאך אלוקים ממש, כמו שהאיר לכל אחד כל ימי חייו.

לו. זכינו לשבת מול פני המנורה ונכנס אל הקודש פנימה אחד מהחכ"ם שאביו היה מקורב גם לרבינו. ונאה דורש מו"ר על התקרבות לרשעים ושמאז מתן תורה לא היה מרידה בהקב"ה ובתורתו יותר מחורבן הבית הגדול של הקמת המדינה, וכל אלה שמשתתפים ונעשים חלק עם אנשי הרשע לעקור את התורה והמצוות הם כמו אנשי המזרחי שעקרו את הכל ועוד בשם התורה ולומדיה רח"ל מכריזים שאין לנו חלק

עם רבינו וכל עמודי העולם, בבנין ציון
ובנחמת ירושלים בקרוב אמן ואמן!

ועוד חזון למועד לזכות לכתוב ולהידבק
לדרגות של קדושי עליון, לשניהם
לא היה בעולמם אלא, אלא, אלא ד'
אמות של הלכה, ועכ"ז החזיקו מוסדות,
עסקו בחסדים ובעסקנות מידי יום, אבל
שום דבר לא על חשבון התפילה ולא על
חשבון השיעורים והעליה שזה כל
האדם, ובלי תורה שקיעות בעיון אדם
ובהמה שווין חלילה, ולפי רבינו יהודה
החסיד בספר חסידים עוד גרוע יותר
מבהמה, ותפילה לק-ל עליון 'שצדקתך
כהררי ק-ל משפתיך תהום רבה אדם
ובהמה תושיע ה', והוא רחום יכפר עוון
ולא ישחית, שנזכה לראות משניכם
השתדלות בעליות סולם קנייני התורה
עד שיגלו אבינו מלכינו אב הרחמן האור
הגדול בראיית שוב ארזי הלבנון ואדירי
התורה, בבנין ציון ובנחמת ירושלים
בקרוב אמן ואמן!

מנאי, אוהבכם עד בלי די,
מעריצכם ודו"ש תמיד תמיד,
בברכת התורה,
טאטי

היה 'רגעלא' שלם. היה פחד לראות
חמץ, שיעור מן התורה ממש. שאלתי
רבינו, הראש ישיבה רואה מה שאני
רואה?, אמר לי מה? מה?, שאלתי שוב
הראש ישיבה רואה מה שאני רואה,
והיה פחד נורא ממש, מה יאומר מו"ר
כשיראה את החמץ כאן בעיצומו של
חג, והיה שם קצת חושך וגם לי
בהתחלה לא האמנתי מה שעניי רואות.
עד שהראתי עם האצבע שרבינו עומד
ליד רשותו (לדעתי בחצר השותפין עכ"פ),
שאל רבינו, זה חמץ, זה חמץ, ורץ מיד
למרחקים על צד השני של החצר, וצעק
אין לזה שום קשר אלי, שום קשר, זה
לא שייך אלי, לי יש את דירתי ותו לא
מידי, שום דבר. והזכיר לי באותו רגע
מה ששמעתי על הפחד הנורא מעבירות
שהיה להבית הלוי, רבינו חיים הלוי ובנו
הגרי"ז הלוי, וזאת החוט המשולש לא
במהרה ינתק, אלא נמצא ברמ"ח ושס"ה
עמוק עמוק, ואשרי שזכינו לראות יראת
ה' טהורה ולהנות מזיו שכינתו. (ויש עוד
להרחיב בדיבור בזה לדינא ואכמ"ל).

והלואי שנזכה לראות בתחיית המתים
בקרוב להיקרב לאדונינו
הכתב סופר ז"ל ומעלין בקודש ביחד

אוצרות עץ ארז - ענייני מהרה

שער המלכות

גנזי כתר הוראה

כתרה של תורה

ועטרת משמרת ההוראה

מאת רבותינו אדירי התורה זיע"א ושל"ט"א

לרבינו הגאב"ד של"ט"א

במלכותה של רבנות

במסורת שהנחילנו החת"ס לדורות עולם

תשי"ח לראשון עשרת פז

ועתה השור'ה הזאת, בברכת התורה והיראה
 כמלכ'ת האי' צברא רבא, נדרכ' בתורה ויראה
 הרב הנאון המובהק זורק ובקי טובא, לך בעומקא של הלכה
 בדרך הכשרון ובעל סברא ישראל, נעים הליכות ופאר המידות,
 יראתו קודמת כחכמתו, מגול' אראלים ותרשישים רבותה' ק' הצל'ק' א'
 הוח'ט והכ'ט' י'ע, צטע טיעשע'ים, מן הדסים, ה'ה'
 מזרנו הרב רבי אברהם הלוי דייטש' שליס' א'
 בעל עין ארז'

לרגל התמנותו לכהן פאר בעטרת הרבנות וההוראה האדלמות
 רב ור' מ' דק' ק' 'תלמידיו כתב סופר' מרכז סעודה אדומים
 יעק' ירושלים עיהקת'ו

יארק ימים על ממלכתו לכבוד ולהפארת ברוב עוז והדר,
 יהא רעיון מן קרב אבנא דבשמיא שיהא ע'ט מתאבה על ידו ויזכר
 לחן ולהורח כדת הוה'ק, וזכית אבוה'ק מסייעתו שלא יבא מכשול
 וז' מתו' ויזכה לילך סחזיל אל חיל בעבוה'ק לזכות את הרבים
 בהרבה תורה ויראה, ויפועו מעינתיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה
 מיתוך יפעל ברכה והצלחה, ויהי רצון שיתברכו הוא וכל הנגלים אליו
 ה' עליהם ידיו בכל טוב סלה ברחמיך ובנשמות לאורך ימים ושנים
 אמן כן יהי רצון
 הב' ח' לכבוד תוה'ק' ומומדיה

ג'א מנטרפים בברכה ייזכה להרבות כבוד ה' ותוה'ק, מתוך יפעל
 ברכה והצלחה בכל הענינים ברחמיך ובנשמות
 לאורך ימים ושנים טובות אמן.

Handwritten notes and signatures in Hebrew, including names like 'אברהם' and 'שלום'.

Handwritten notes and signatures in Hebrew, including names like 'אברהם' and 'שלום'.

Handwritten notes and signatures in Hebrew, including names like 'אברהם' and 'שלום'.

Handwritten notes and signatures in Hebrew, including names like 'אברהם' and 'שלום'.

Handwritten notes and signatures in Hebrew, including names like 'אברהם' and 'שלום'.

Handwritten notes and signatures in Hebrew, including names like 'אברהם' and 'שלום'.

Handwritten notes and signatures in Hebrew, including names like 'אברהם' and 'שלום'.

תשית לראשו עטרת פז

וענתה השור"ה הזאת, בברכת התורה והיראה למעכ"ת האי גברא רבא, גדול בתורה ויראה, הרב הגאון המובהק חריף ובקי טובא לן בעומקא של הלכה, ברוך הכשרון ובעל סברא ישרה נעים הליכות ופאר המידות, יראתו קודמת לחכמתו מגעג אראלים ותרשישים רבותה"ק הגרעק"א, החת"ס והכת"ס זי"ע, נטע שעשועים גן הדסים,

ה"ה מורנו הרב רבי אברהם הלוי דייטש שליט"א
בעל "עץ ארז"

לרגל התמנותו לכהן פאר בעטרת הרבנות וההוראה ההולמתו

רב ור"מ דק"ק "תלמידי כתב סופר" מרכז מעלה אדומים שע"י ירושלים עיהקת"ו

יארץ ימים על ממלכתו לכבוד ולתפארת ברוב עוז והדר,

יהא רעווא מן קדם אבונא דבשמיא שיהא ש"ש מתאהב על ידו ויזכה לדון ולהורות כדת תוה"ק וזכות אביו"ק מסייעתו שלא יצא מכשול ח"ו מתח"י ויזכה לילך מחיל אל חיל בעבוה"ק לזכות את הרבים בהרבצת תורה ויראה, ויפוצו מעינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה מתוך שפע ברכה והצלחה, ויהי רצון שיתברכו הוא וכל הנלוים אליו ה' עליהם יחיו בכל טוב סלה ברוחניות ובגשמיות לאורך ימים ושנים

אמן כן יהי רצון

הכו"ח לכבוד תוה"ק ולומדיה

ג"א מצטרפים בברכה שיזכה להרבות כבוד ה' ותוה"ק מתוך שפע ברכה והצלחה בכל הענינים ברוחניות ובגשמיות לאורך ימים ושנים טובות אמן.

משה שמואל שפירא ר"מ דישיבת באר – יעקב

אברך את הגאון הנ"ל שליט"א שכל ד"ק שיתקבל בפני

הקהילה הק' שיחיו

נאום מיכל יהודה ליפקוביץ

תתברך בכל מילי דמיטב

א.ל. שטיינמן

אלי דב וכטפוגל

מצרף אני ברכתי שיזכה לקדש ש"ש לנהל העדה דרך אבותיו זצ"ל

המצפה לרחמי שמים מרובים

משה שטרנבוך

בהתרגשות הלב חריטנא בקן קולמוסא להאי גברא רבא שזכיתי להיות רבו, בלימודו קמן ארבע שנים בהוראה צרופה, וחזיתי דברירא דרבינו החת"ס זי"ע"א נחת רוח לפניו בעלמא דקשוט שיצא מחלציו דאגידא ב' עמלה של תורה ובהירות ההוראה להורות כדעת של תורה לא כחותה גחלים מקופאי, אלא ממקור דברי חז"ל פוסקים רוא"ח.

באעה"ח לכבודו של מרביץ תורה ומעמיד עולה של תורה

מרדכי גרוס

בצוותא חדא עם גדולי הפוסקים ומאורי הדור שליט"א (זי"ע"א) מכל החוגים. ואני הק' מרא דאתרא הדין הנני סומך ידי עליו לעטרו בעטרת קודש ולסמכו בסמיכת חכמים את ידי"נ"כ גאב"ד דמעלה אדומים. המברכו בל"נ

מרדכי נגארי רב העיר מעלה אדומים

בשמחה רבה הנני מצרף את ברכתי לכבוד ידידי ורעי זה רבות בשנים הגאון המופלא בתורתו ויראתו הטהורה מרחיב גבולות הקדושה בעיר מעלה אדומים להכתרתו כגאב"ד המקום ובברכת יזכה עוד רבות בשנים לישב על ממלכתו

בברכת כהן ברוך שמואל הכהן דויטש

קטונתי מלהצטרף לגדולי ישראל המברכים את כבוד ידידי חביבי הרב הגאון ר' אברהם הלוי דייטש שליט"א על התמנותו לרבנות ביישוב מעלה אדומים וזכרתי ימים מקדם ביישיבת באר יעקב אשר ה' קשור עמי, ויהי"ר שיהיה ד' עמו בתפקיד זה ולא תצא ח"ו תקלה מתח"י ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה ללמד ולהורות כדת ונהלכה

שריאל רוזנברג

לה"ו בשמחה רבה באתי עד לאחל להרב הגאון המופלא מחבר ספרים מופלאים ונחוצים בנש"ק וזכות אבותיו יגן עליו שיה' לו סייעתא דשמיא בהוראה ובהנהגת קהילתו הק' וזכות גדול לקהילתו דהרב הגאון הנ"ל שריו בתוכו

מנאי הק' שמאי קהת גרוס הכהן

מו"ץ דקהל מחזיקי הדת בא"י

מכתבי ברכה מגדולי הדור:

ובודאי זכותו הגדולה של אותו גאון וקדוש תעמוד להם שיזכו לראות ברכה בעמלם ולברך בקרוב על המוגמר בהופעת פסקי הכת"ס על כל ד' חלקי שו"ע, להאיר אור עולם, ויתקבלו הדברים לרצון לפני אדון כל, ויתדו שמעתתיה בבי מדרשא להגדיל תורה ולהאדירה.

ובעה"ח לכבוד התורה, כבוד מזה בן מזה המאירים לארץ ולדרים עלי,

משה הלבשרשטאם

חבר הבד"ץ העדה החרדית בעיה"ק ירושלים תובב"א

כבוד ידידי הרב הגאון הנעלה המופלג מאוד בתורה ויר"ש חו"ב מוה"ב אברהם סגל דויטש שליט"א

והנה אחשוב כי להעיד על ידידי ועל חדושי תורתו הן למותר כי הנ"ל מפורסם עוד מימי צעירותו בלמדו ביישיבתו הק' כבעל כשרון נדיר ומחדש גדול בישרות ובהנהגה בהירה מתוך עמל ויגיעה רבה, והיה מבחיירי הישיבה ואח"כ בלמדו בעוד מקומות שמו הלך לפניו מהמייחדים שבחבורה בכל המובנים וזכה אז לחבר ספר חשוב.

וזכות הגה"ק בעל הכתב סופר זי"ע"א יעמוד לינמם ויתברכו כל העושים והמסייעים מאדון כל בכל הברכות ויזכו להגדיל תורה והאדירה

בידידות ובכבוד ויקר רב

חיים שלמה ליבוביץ

למע"כ יד"נ הגאון הגדול

מו"ה אברהם יחיאל דויטש שליט"א אב"ד מרכז מעלה אדומים מנאי דו"ש בלונ"ח

מאיר בראנדסדארפער

למע"כ שאר בשרי הרב הגאון המפורסם בנש"ק מ"ה אברהם יחיאל סגל דויטש אב"ד מעלה אדומים בצרף סל מלא בברכות וכל טוב סלה

כעתידת וכברכת ידידי דושת"ה

נתן געשטטנער

הנני בזה ע"ד המוסדות הק' תלמידי כתב סופר זי"ע"א, בנשיאות ידידנו מע"כ הגאון הרב ר"א דויטש שליט"א אב"ד מעלה אדומים אשר זה אכסניה גדולה למאות אברכים עמלי תורה, וגם פועל רבות להעמדת הדת

על תילה בעיר שמה, ויתברך בכל מכל כל עד בלי די

בזה ובבא

בברכה והוקרה רבה

שמואל אויערבאך

כבוד ידיד נפשי וחביבי חמדת לבבי

הרב הגאון רבי אברהם יחיאל סגל דייטש שליט"א אב"ד

מעלה אדומים

עלה והצלח לגאון ולתפארת

באהבה רבה

עובדיה יוסף

לידידי הגאון המפולג בתורה ויר"ש טהורה ראש וראשון לחיזוק התורה והקדושה בארץ הקודש, במסירות נפש מפוארה, ומרביץ תורה לרבים

ה"ה הגאון רבי אברהם יחיאל דויטש שליט"א

גאב"ד מעלה אדומים וראש ישיבת כתב סופר

ברגשי הערכה עמוקה וידידות עמוקה

שלמה זלמן גרוסמן

באתי בזה להכיר ולהוקיר את יקרת ערכו של ידידי היקר והחביב הגאון רבי אברהם דויטש שליט"א אב"ד דעיר מעלה אדומים באה"ק וראש ישיבת תלמידי הכתב סופר נין ונכד למרן החתם סופר והכתב סופר זי"ע"א שהנ"ל הוא ת"ח מופלג בתורה ברוחב ידיעותיו ועומק עינו וה"ה מחבר של הרבה ספרים חשובים ומעמיד תלמידים חשובים והגונים, וגם מורה הוראה לרבים ונושא על שכמו מוסדות התורה באחריות מלאה הן לעלייתם בתורה של התלמידים האברכים החשובים והבחורים והן בגשמיות המוסד, ובידעיו ומכירי קאמיאא כבר הרבה שנים בתור אברך צעיר לימים ובתור בחור אב בחכמה ורך בשנים ועלה ונתגדל ואשרי הקהילה שישמש מורה דרכם.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדיה ומרביצייה

אריה מלכיאל קוטלר

באמאור הגר"ש צוק"ל

שוכטו"ס לכהדו"ג יד"נ רב האי גאון וצדיק מפורסם לשם ולתהילה נודע למשגב תל תלפיות מרביץ תורה והוראה לרבים, ורב המעש והעשי' להרבות כבוד שמים ותוה"ק בנש"ק

מוה"ר אברהם הלוי דויטש שליט"א אב"ד ור"מ מעלה אדומים ונשיא אגודת ד' לבני ארה"ב בא"י

ברכה מרובה שיזכהו השי"ת להמשיך עבודת עבוה"ק מתוך נחת מכי"ח יחד עם נ"ב הח' תל"ט"א לאוישט"מ

בשמחה ובטוב לבב מנאי ידידו מקייר

מתתיהו דייטש רמת שלמה ת"ו

מתוך ההכתרה, ועוד מכתבים וברכות של מאורי הדור שליט"א וזיע"א

מכתב קודש

שושלת מורשת הכתב סופר - זקני למשפחת רבינו העץ ארז שליט"א

הננו לצרף כאן מתנה ואור גדול שזכינו לו ב"ה מכתב קודש מהאי סבא קדישא מראשי משפחת דויטש מוהר"ר שמעון סגל דייטש זצ"ל, בן בתו של רבינו הכתב סופר.

ונצרף כאן בעז"ה קצת מתולדותיו של צדיק "בקי בחדרי תורה ויראה" (כלשון הציון על קברו), זכה למסור שיעורים קבועים במשך כל השבוע [וכתב רבינו העץ ארז "ומכלי ראשון שמענו מפי תלמידיו ומעריציו שהיה מכונה 'החתם סופר של המדינה'"]. וכמו כן זכה להתכתב במו"מ עם גדולי ומאורי הדור ממש.

הגה"צ רבי שמעון סג"ל דייטש זצ"ל היה בן של רבי רפאל סג"ל דייטש זצ"ל, שהיה חתנו השני של רבינו הכתב סופר זיע"א [ונשא את בתו מרת רחל]. ויש תשובה ארוכה בשו"ת או"ח סי' כ' לחתנו, וכותב "חתני כבני מורינו...", ומסיים שם בהבטחה שאחרי ג' דורות של הכתב סופר החתם סופר והגרעק"א ברור שחוט המשולש לא במהרה ינתק, ומובטח לדורות שהתורה חוזרת לאכסניא שלה. [רבי רפאל משה סג"ל דייטש זצ"ל הנ"ל, היה בן של הגה"צ מו"ה רבי מנחם מנדל סג"ל דייטש זללה"ה רב אב"ד נאפרא].

וחותנו של הגה"צ רבי שמעון זצ"ל היה הצדיק הנודע והנשגב רבי יצחק צבי (הערש) רצצדורפער זצוק"ל, מייסד קהילת מחזיקי הדת באנטווערפן בבלגיה, ומייסד ופטרון קהילת אונגריה בישראל, ובנו בתים למשפחות יוצאי הונגריה, דעד היום רשומים וקרואים על שמו 'בתי צבי', וכעת ידוע שמם כבתי אונגרין בשכונת מאה שערים. ושמעתי מפיו של נשיא מכוננו רבינו נתן גשטטנער זצוק"ל שהיה ג"כ מיוצ"ח של ר' יצחק זצ"ל, ואמר שהאדמו"ר מבעלזא הגה"ק ר' ישכר דב זיע"א אמר עליו שאפשר לשים כל מילה שלו על משקל הזהב, ושידוע שהמשקפיים שלו היו שחורות לגמרי שלא היו רואות שום דבר בעדם כדי לשמור על קדושתו.

אור ליום ד' לסדר בראשית שנת רס"ט לפ"ג פה אנטווערפן יע"א

היושב בשמים, יוסיף ברכה וחיים לכבוד אהובי ידי"נ הרב המאה"ג ח"ו משנתו זך ונקי נעים במעשיו תמים בלב, כקש"ת מו"ה ר' יוסף צבי דושינסקיא אבד"ק גאלאנטא יע"א.

אחדשה"ט הנני בהודעה שבני הב' המשכיל כ"ה רפאל משה נ"י יסע ביום מחרת אי"ה לזרכו בחבורת בני כמר עקיבא נ"י לשוב לישיבתו הרמה ונעתרת לבקשת כבוד חמי הצדיק על שנסעו מכאן דרך בעלז לבקר את הרב הקדוש דרך נסיעתם, כי מאוד הפצירו בי, ומשם יבואו אי"ה בחזרה למקומם, הנה הסכמת שגם אחיו ילמוד בחורף הבע"ל בגאלאנטא, כי לא ראיתי סימן ברכה בלימודו בפרעסבורג והוצאותיו עלו עד למעלה ראש שמה, ותקותי בטח שאם הדר"ג ישגיח עליו בהשגחה יתירה אז גם הוא יעלה מעלה בלימודו, כי גם הוא כלי מוכשר לקבל חכמה ויראה ומבין דבר על בורי' אם מסבירים לו פנים בתורה, רק מוכרח לו בחור אחד שילמוד עמו בהתמדה יתירה, ובקשתי שטוחה לפני הדר"ג לשכור לו בחור אחד על צד היותר טוב בכל המעלות כפי ראות עיני כבודו, ועם הדר"ג הסליחה אם אטריחו באלה הדברים, כי יאמין לי כבודו הרמה שמה שאני שלחתי בחזרה הוא הרבה יותר מוחלט ויש לי מנוחת הנפש בזה, אך מה אעשה הלא זאת חלקי מכל עמלי שיהי' לי בנים בני תורה ויראי שמים^א, וכאן אכן אני זוכה לזה, ואקוה שאבנה

א. יסוד זה שהוא חלקי מכל עמלי שיהיו בניו בני תורה ויראי שמים, נזכר בדבריו הנוראים של רבינו זקני הכתב סופר בפ' וישב (בראשית לו, א) שפי' דברי רש"י עה"פ ווישב יעקב וכו', ביקש יעקב לישב בשלוה, אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמוכן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב שלוה בעולם הזה, מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף. דתמה שם איך בימי נעוריו אמר (לעיל כה, כ) ונתן לי לחם לאכול, ולא ביקש מותרות, ולעת זקנותו ימים אשר אין בהם חפץ חפץ לישב בשלות עולם הזה. וביאר בזה כי הנה יש שני מיני נסיונות, נסיון העוני אשר נתנסה בו איוב, וכתוב (איוב א, כב) ובכל זאת לא חטא איוב וכו'. והשני הגדול ממנו נסיון העושר, ורם לבבו וישכח אלקיו, ולכן התפלל שהמע"ה (משלי ל, ח) ראש ועושר אל תתן לי. והנה מי שעומד בנסיון העושר ועומד בצדקו מאוד יגדל שכרו על כל מצוה שעושה. ולכן רבי חנינא בן דוסא רצה שיותן לו בעולם הזה משכרו בעוה"ב, וסבר שע"ז יתרבה שכר מצותיו כשיעמוד בצדקו. אבל כבר אמרו שאל יעמיד אדם עצמו על הנסיון, ואם מבקש להתנסות נכשל כדוד ע"ה שאמר (תהלים כו, ב) בחנני ה' ונסני, ונכשל. ולכן הראוהו לו שישב על פתורא של ג' רגלים, ולכן התפלל שיקחוהו ממנו.

וזהו שמצינו ביעקב, שכל זמן שלא הגיע לזקנה לא ביקש מותרות אולי לא יעמוד בנסיון, אבל לזקנותו שיער בנפשו שיעמוד בנסיון העושר, ולכן ביקש לישב בשלוה להרבות שכרו בעוה"ב. אבל לא נכון לעשות כן כי אולי לא יעמוד בנסיון. והיינו דאמר הקב"ה לא די לצדיקים מה שמוכן לעוה"ב, היינו בשביל שלא די להם לכן מבקשים לישב בשלוה בעולם הזה, מיד קפץ עלינו רוגזו של יוסף, הגם ששיער בנפשו שיעמוד בנסיון, אבל בניו הרכים בשנים לא יעמדו בו, והיה לו לחוש לבניו כי זה כל האדם. ובאמת יוסף סלסל בשערו והתחילה

על ידי הדר"ג נ"י, ומה גם אם יפקח עליהם שילכו בדרך הישר, כי עד הנה המה קלי דעת ואמנם דבקים במצות. - ובדמע בעיני אנכי מבקש מהדר"ג לקבלם ברצון הטוב, וישגיח עליהם בהשגחה יתירה בכל ענינים בכלל ובפרט, הן בעומק הלימוד ולהורות להם הדרך אשר ילכו בו, והן בעניני הגוף, כי כל הכסף אשלח בלנ"ד לידו הגדולה, והדר"ג ברוב טובו וחסדו יוציא עליהם רק ההכרח להחיות נפשם, כי הוצאתי עליהם כעת ממון רק על מלבושים מכף רגל ועד ראש, ואולי יספיק להם 60 יחדיו בכל חודש וחודש, רפאל משה נ"י חושב 25 יספיק לו ושלושים לאחיו הקטן, והדר"ג יעדי דעתו הרמה כמה אשלח להם ואת פקודתו אשמור בלנ"ד. ויקבל הדר"ג מדתו מקדם על כל הטובה אשר גמלני עד היום, ואשר יגמול עמדי בזה ובבא.

ותפלתי לאל חי' שישלם ד' פעלו ויהי' משכורתו שלמה בכפלי כפלים ויוסף לו חיים וכח לעמוד על משמרתו עוד רבות בשנים כאוות נפשו ונפש ידידו הדש"ת. המעתיר לד' בעד שלומו החותם באהבה רבה
שמעון סג"ל דייטש

הנה ראיתי בשלהי מכתב הדר"ג אשר ברוב ענוותנותו העיר אותי, מה שתמה מע"כ על דברת זקני החת"ס ז"ל בחידושי על לולב הגזול (מב:) מכיון שהשמיט הרמב"ם בפ"ב דשגות ה"י² אוקימתות דאביי ורבא בהך דר"י, והעלה זקני ז"ל שלר"י לשיטתו שפיר פריך אביי.

השנאה והקנאה ביניהם, וכל זמן שהיה בצרה לא היה זה. והיינו קפץ עליו רוגזו של יוסף, והראהו ה' כי לא טוב עשה והיה לו לדאוג לנסיון בניו, עכ"ד.

ב. עיי"ש ברמב"ם שפסק, המוציא את הלולב ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת כדי לצאת בו והעבירו ארבע אמות ברשות הרבים בשוגג פטור שהרי ברשות הוציא וכו'. ולא הביא אוקימתא דאביי ורבא בגמ' בסוכה שם דאיירי בשהפכו או נטלו בכלי, יעוי"ש. ומשמע דס"ל להרמב"ם דאפי' אם כבר יצא ידי חובת המצוה מ"מ ברשות הוציאו ופטור מן הקרבן. ועי' עוד על קושיא זו בדברי זקני הכת"ס בשו"ת (או"ח סי' קז אות ד). ושו"ת מהר"ם שיק (חושן משפט סימן נג). ועי' בזה בחידושי חת"ס בסוכה (מב. ד"ה בשהפכו).

ג. עיי"ש בכת"ס שהרחיב הדברים וכתב דלר' יוסי לטעמיה דס"ל נראה בעליל אין מחללי עליו את השבת כל שלא ניתן שבת לדחות, א"כ לא הוה מצי לשנויי בסוגיא דסוכה דחשיב הוצאה ברשות משום נענועים, אבל להילכתא יפה פסק הרמב"ם ולא צריך לאוקמתות דש"ס. ובאופן אחר כתב בשו"ת נפש חיה (או"ח סי' ז-ח, ועי' שם בח"ד דף מח) דהרמב"ם ס"ל שאי"צ לומר בשהפכו משום דממילא פטור דלא הוי עקירה, דהא בשעת הגבהה ה' טעה בדבר מצוה, והגמ' בסוכה קאי אליבא דר' יוסי דסובר כבן עזאי דמהלך כעומד דמי, יעוי"ש.

ותמה הדר"ג שאדרבה מן הגמ' בפרק דר"א בשבת (קלג:) משמע שר"י מקיל טפי מן הרבנן וסובר שאף אם הפסיק בלחם הפנים מ"מ מקרי תמיד, ולר"י בפירוש חוזר בציצין שאין מעכבין ג"כ, ולרבנן רק בלא פירש חוזר, אבל בפירש אינו חוזר כמבואר שם ברש"י ז"ל בפירוש (ד"ה אף זה תמיד) ובלא ספק להוכחה זאת היתה כוונת הדר"ג נ"י שעמד בתימה.

הנה אהובי לא כן דעתי השפילה, כי לא בחנם כתב זקניי ז"ל לעיין שם היטיב, ובוודאי לא נעלם ממנו הגמ' אם כתב כן. ולדעתי כך כוונת זקניי ז"ל, דהנה בשני אופנים יש להסביר הסברה דהואיל שניתן שבת לדחות, דהנה החכמים ור"י פלוג בנראה בעליל, הת"ק סובר שמחללין שבת גם בעליל יען שניתן שבת לדחות באם לא נרא' בעליל, מ"מ מצאנו במצוה זאת דחיות שבת שעדים רשאים לחלל שבת בלא נרא' בעליל, ע"כ גם בנרא' בעליל גם כן דוחין כדי שיהי' על צד היותר טוב, ועל סברה זאת פליג ר"י וסובר שלא מהני סברה זאת יען שניתן לדחות אם מזדמן בלא נרא' נאמר שנדחה שבת גם בנראה משום צד היותר טוב, רק סובר שבהתחלות מצוה זאת בעצמו צריכה דחיות שבת, ואם נדחה שבת בהתחלות המצוה זאת בעצמו כגון במילה עצמו שבגוף המילה נדחה היום שבת משו"ה גם ר"י מודה שגמר המצו' על צד היותר טוב דוחה שבת ג"כ, משו"ה במילה עצמו אף אם פיר(ו) ש ממנה מ"מ לדידי' שסובר בלחם הפנים שהפסק לא מגרע כלל והוה כסיום המצוה ע"ש, א"כ אם ההפסק לא גורע כלל א"כ שפיר רשאי לחלל שבת במילה גם בפיר(ו)ש, יען שנתנה שבת לדחות בהתחלות אותו המצוה בעצמו, משא"כ בקידוש לבנה שאם נרא' בעליל באותו היום לא ניתן שבת לדחות כלל, משו"ה אין מחללין שבת אף שיש אופן שניתן לדחות כגון שלא נרא' בעליל, כי ר"י סובר שבהתחלות מצוה צריך שיהי' שבת נדחה באותו היום, עיי"ש בשבת שמוכרח כן.

ומעתה נרא' לי שכוונת זקניי ז"ל כך הוא, שלדידן שקיי"ל כרבנן בקידוש החודש, שגם בנרא' בעליל מחללין שבת, א"כ אינו קיימא בסבר' שאם במצו' זאת נתנה שבת לדחות, אז נדחה שבת גם משום על צד היותר טוב ג"כ אף שהיום במצו' זאת לא נתנה לדחות, ומעתה לר"א שסובר שמכשירין דוחין שבת במצות לולב א"כ ניתן שבת לדחות במצו' זאת, כגון אם צריך לחתוך לולב מן המחובר או שאר מכשירין, א"כ לר"א רשאי לחלל שבת ג"כ לקיים המצו' על צד היותר טוב בלא פירש, כמו במילה שבעי דוקא לא פירש לרבנן. ומעתה לדידן ג"כ שלא קיי"ל כר"א לענין חילול שבת, מ"מ אם טעה אחד ועשה כן שפיר מקרי טעה בדבר מצוה

ופטור. משא"כ לר"י שסובר שבעי דוקא שיהי' שבת נדחה היום דוקא באותו מצוה עצמו, ואז דוקא אמרינן יש יען שכבר נדחת היום אם גומר המצו' על צד היותר טוב ורשאי לחלל גם בפירש שלא הו' הפסק לדידי', אבל אם לא נדחה היום, אף שיש מציאת במצו' זאת שיהא שבת נדחה, מ"מ לא מחללין שבת כמו בנרא' בעליל שאין מחללין, א"כ לדידי' ליתא כל הנ"ל כוונת זקניי ז"ל שלדידי' גם לר"א לא מחללין שבת בנטילת לולב שליכא היום חלול שבת כלל בגוף הנטילה, ואף שיש מציאות בלולב ג"כ שיחלל שבת כגון אם חתך אותו היום או שאר מכשירין, מ"מ לא מהני סברה זאת להתיר שאם כבר יצא בנטילת הלולב להוציאו ברשות הרבים גם לר"א יען שבגוף נטילת הלולב ליכא חילול שבת, וא"כ לר"י גם לר"א אסור להוציאו אף בלא פירש ומכ"ש לדידן שליכא מציאות כלל במצות לולב חילול שבת, בוודאי לא מקרי טעה בדבר מצוה ושפיר פריך אביי.

ולדעתי דברי זקניי ז"ל ברורים וישרים ולא נעלם ממנו דברי הש"ס בפרק דר"א ומה גם שכתב לעיין שם היטיב. ומה שהביא מן הירושלמי, הנה כאן בסוכה לא מוכרח שיליף מכאן, אך בפסחים ובשבת משמע שיליף ר"י אליבי' דריוב"ב מכאן מסוכה אף שכבר יצא בנטילה, מ"מ פטור אם הוציאו, כגון במילה שגם אם פירש במילה חוזר אף על ציצין שאין מעכבין.

הנה באמת נפלא ממנו שהאיך יוכל לילף מכאן מלולב שלא פירש שסובר ר"י שפטור שסובר ג"כ שגם בפירש במלה חוזר, היאך יליף פריש מלא פריש.

ואולי י"ל שהירושלמי לשטתו שהוא פירש' שטעמו דר"י הוא יען שהיו מחבבין המצו' והלכו כל היום עם הלולב בשווקים וברחובות ובביה"כ וגם לבקר את החולה עם הלולב, וא"כ הא דאמר ר"י שאם שכח שהיום שבת מיירי בכל היום אם שכח פעם אחד אף שכבר יצא בבקר גוף מצות נטילת לולב, מ"מ גם לאח"מ כל היום אם נזדמן ששכח פטור יען שטעה בדבר מצו', וא"כ משמע אף שפירש ג"כ, דהרי אם יצא מצות לולב בבקר והוא שכח אח"כ והוציאו ג"כ פטור, דהא הירושלמי לא כתב שנטלו לצאת כמש"כ הרמב"ם בפ"ב דשגגות, וגוף הפטור לדברי הירושלמי הוא

ד. עי' לשון הירושלמי בסוכה (פ"ג ה"א), אמר לון ר' יוסי לא מן הדא אלא מן הדא דאמר ר' אילא ותניי תמן כך היה המנהג בירושלים אדם הולך לבית הכנסת ולולבו בידו קורא את שמע ומתפלל ולולבו בידו. נכנס לבקר את החולה ולולבו בידו. לשאת את כפיו ולקרות בתורה נותנו לחבירו. הניחו בארץ אסור לטלטלו וכו' מן מה דא"ר יוחנן דברי ר' יוסה אפילו פירש חוזר אפילו על הציצין שאינן מעכבין את המילה. הדא אמרה אף בסכין של מילה כן אף במצה כן.

משום חייב מצו' כמובן וגם בהפסיק בנתיים פטור לר"י, ושפיר הוכיח גם במלה כן. ואף שהירושלמי סובר שאם הניח הלולב על גבי קרקע אסור לטלטלו אח"כ, מ"מ משכחת שעלה לתורה או לדוכן בביהכ"נ ובנתיים נתנו לאחר גם" מותר לטלטלו, וא"כ משכחת ששכח אח"כ שהוא שבת והוציאו ג"כ פטור וא"ש.

והנה הירושלמי לא הביא הך פלוגת' דנרא' בעליל כלל לא כאן ולא בשבת, משא"כ לדידן שהביא הך דנרא' בעליל, ומסיק לחלק שבעי לר"י שיהא שבת ניתן לדחות באותו מצו' היום כמ"ש רש"י שם, שפסק כת"ק כמובן. ולשיטת הירושלמי שם שהוכיח מכאן מר"י שע"כ יש אופן שיהי' רשאי לחלל שבת כגון גבי מילה אם הוציא הסכין לאחר שמל או בפירש בציצין שאין מעכבין ג"כ רשאי לכתחלה בשבת, משו"ה סובר ר"י ג"כ בשכח דהוה טעה בדבר מצו', משא"כ אם הו"א שאין מציאות בעולם שיהי' רשאי לחלל שבת בסיום המצו' אם לא הו"א שהוא טעה ג"כ, משא"כ בלולב עצמו בודאי אסור להוציאו בשבת משום חייב מצו' לבד, דכאן לא ניתן לדחות כלל, מ"מ בשכח פטור יען שמשום קצת מצו' רשאי לחלל במלה בפירש כמובן. ועדיין צ"ע.

הנה אציע פה מה שהעליתי במצודתי כעת בדברי הרמב"ם (פ"ב משופר ה"ו) התמוהים בסוגיא דשמא יעבירונו שכתב שאם חל בשבת אף שתקיעה עצמו הוה שבות ומותר דעשה דוחה ל"ת, ולמה אין תוקעין שחיישינן שיעביר השופר או שיוציא מרשות לרשות וילך אצל בקי שיתקע לו ע"ש'.

ודברי הרמב"ם תמוהים מהרישא עד סיפא. חדא שהקדים הך דשבות ע"ש בלח"מ שהקשה עליו כמה קושיות. ועוד שכתב כאן גם החשש שיוציא מרשות לרשות ובלולב לא נקט רק העברת ד' אמות ברשות הרבים. ועוד תימה שנקט כאן החשש שילך אצל בקי ויתקע לו ולא כתב שילך ללמוד כמו שאיתא בגמרא.

ה. יש כאן עוד ב' תיבות שאינן ברורות כדבעי.

ו. ז"ל הרמב"ם, יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר בכל מקום, אף על פי שהתקיעה משום שבות ומן הדין היה שתוקעין יבא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם, ולמה אין תוקעין גזירה שמא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים, או מוציאו מרשות לרשות ויבא לידי איסור סקילה, שהכל חייבים בתקיעה ואין הכל בקיאים לתקוע.

ונ"ל לישב כל הקושיות בחדא מחתא, דהנה תוס' בר"ה באותו סוגיא (כט: ד"ה אבל לא) הקשה למה בגבולין הקילו בזמן המקדש ובשופר לא הי' תוקעין רק במקדש, ותירצו דלולב שהוא רק טלטול בעלמא ובשופר הוי' מעשה חכמה ע"ש. ודברי התוס' צ"ע, דהא החשש הוא משום שמא יעבירום, ומאי מחלק, ומצאתי בכפות תמרים שעמד על זה.

וצ"ל כוונת התוס', ע"פ שמובא בתוס' חדשים על המשניות (סוכה פ"ד מ"ב) הקושי' על רבה לשמא יעבירנו^ה, דהא לר"י אם שוכח שהוא שבת פטור ע"י שהוא טעה בדבר מצו' עיי"ש שתירצו שמיירי שבאמת החשש שיטול אותו בלא הפכו או בלא ע"י כלי, וא"כ כבר יצא, ואם הוציאו לא הוה טעה בדב"מ עיי"ש, ומדוקדק בזה מה שנקט רבה שמא יטלנו בידיו דוקא ולא ע"י דבר אחר, דאם נטלו על ידי דבר ולא יצא דטעה בדבר מצוה ופטור^ט. [הנה גופא דשאלתו לא הבנתי, שסוף כל סוף באמת מן התורה אסור לעשות כן והו' חילול שבת גמור רק שלא יחייבו אותו חטאת יען שעשה כן מחמת בהילות, וא"כ שפיר גזרו על שמא יעבירנו דיעשה איסור ומרד כמובן].

ז. על קושיא זו ע"ע במג"א (סי' תקפ"ח סק"ד) וע"ע שו"ת תורת חיים להגרי"ח זוננפלד (סימן קיז) ח. עיי"ש שהק' דמשמע שישכח שהוא שבת וא"כ פטור כדאיתא בפ"ג מי"ד, ולמה גזרו חכמים בשביל זה לבטל מ"ע של שופר ולולב, ובפרט דבר שאינו מצוי שישכח השבת. ומשום כך כתב דה"פ, דבריש הזורק איתא בגמ' דהוצאה מרה"י לרה"ר ילפינן מקרא אל יצא איש ממקומו וכו' וא"כ לא יטעה שום אדם לומר שמותר, אבל העברה ברה"ר איתא שם דהלכתא היא ויש טעות בה וכו' לכך גזרו חכמים וכו'. ושוב הביא בשם אדמו"ר הגאון הגדול אב"ד ור"מ מוהר"ר שאול זצ"ל שתי' דהא אוקימנא לעיל כשהפכו דוקא, וכאן גזרינן שמא לא הפכנו ואז מדאגביה נפק ביה וחייב.

ט. והנה בעיקר השאלה, עי' באשכול (ח"ב הל' חנוכה ופורים) שכתב דהגזירה בשופר הוא שמא לאחר שתקע יחזור לביתו עם השופר ויעבירנו ד"א ברה"ר, וכיון דנפיק ביה לא הוי טריד במצוה. וכן נראה משמעות הסמ"ג (הל' לולב, מ"ע מ"ד). וכן הוא בהדיא בפמ"ג בהל' שופר ובהל' לולב. ועי' בשו"ת התעוררות תשובה (סי' שפב) ושו"ת תירוש ויצהר (סי' לז). וע"ע בקובץ וילקט יוסף (ח"ד סי' סו) שמובא מרבי שמעון סופר פלפול נאה ליישב קושיית האחרונים הנ"ל.

ובשו"ת חתם סופר (ח"ז סי' יב) עמד בשאלה זו וכתב שאין לדמות כלל דין טעה בדבר מצוה לדין שמא יעבירנו. שדין טעה איירי רק באופן שיש עבירה בעשיית המצוה עצמה כגון חבורה במילה, דכיון שעצם החבורה הותרה במילה, לפיכך גם אם טעה ולא קיים את המצוה חשיב טעה בדבר מצוה ופטור. משא"כ מכשירי מצוה כגון ללכת ללמוד עשיית המצוה מאחר, ומעולם לא ניתנה שבת להידחות אצלם, לא יעלה על הדעת לפטור אם חילל שבת אגב הכשרת עצמו לקיום המצוה, לפיכך גזרינן בשופר לולב ומגילה שמא יעבירנו ד"א בר"ה. ע"כ. ובקובץ אורייתא (כרך י"ט ע' תמג) העיר ע"ד ותמה דהלא ר' יוסי בעצמו אמר במשנה - יום טוב ראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לר"ה פטור מפני שהוציאו ברשות, והלא מעולם לא ניתנה שבת לדחות העברת ד' אמות עבור נטילת לולב, ע"כ.

ועוד י"ל שלא קשה קושי זאת ע"פ דברי פנ"י במשנה' שהחשש הוא שהוא יטעה בדין ויהי' סובר שרשאי להוציאו בשבת שהמצו' דוחה את הלאו, וא"כ הוא לא קשה שיהי' טעה בדב"מ, דטעות כזה לא בא מכח בהילות רק מכח חסרון ידיע'. שם בפ"י כתב שוכח שהוא שבת וכך תנן במתניתין ג"כ, אבל אם טועה בדין באמת חייב, נמצא דאם החשש דשמא יעבירונו הוא מחמת טעות בדין לא קשה משום טעה בד"מ.

ועוד נ"ל נ"מ בין ב' הטעמים אם החשש הוא שיטעה בדין אם בהילות שיך גם החשש שיוציאו אותו מרשות היחיד לר"ה, משא"כ אם החשש שישכח מכח בהילות אז לא שיך החשש הוצאות מרה"י שיש לו היכר בגבולין כמ"ש תוס' בביצה בסוגיא כמובן.

והנה לכאורה דברי הפנ"י צ"ע דלמה נחוש שיטעה בדין ולמה לא חיישינן בכל מצות התורה כן, אלא וודאי דרק גבי' שופר שיך טעות יען שבאמת גוף תקיעות הוא אסור בכל שבת ושבת משום שבות, וא"כ מדשרי לתקוע יטעה המון עם שבמקום מצו' זאת ליכא שום איסור ויתיר לעצמו גם העברת שופר, שע"ה לא ידע לחלק בין איסור לאיסור, שתקיעה בעצמו הוה רק שבות או שלא הו' בעידני' והעברת ד"א לא הו' בעידני' ושפיר יש לחוש בשופר שיטעה בדין, נמצא ג"כ שופר יש שני חששות, אחד שישכח מכח בהילת וטרדת המצו' וגם שיטעה בדין.

ועוד יש נ"מ בין חששות הללו, דאם הטעות ששכח שהוא שבת מכח בהילות א"כ שפיר חיישינן שיעביר ד' אמות ללמוד אצל בקי התקיעות, משא"כ לחשש שיטעה בדין לא שיך בזה דוודאי ידע לחלק ולומר שלא מותר רק בגוף המצו' משא"כ ללמוד בוודאי ידע שאסור לעבור אותו, דהא השבות כל השבותים הם נוגעים באיסור דאורייתא כידוע, מ"מ יוצא בזה ידי מצותו, אבל ללמוד בוודאי לא יטעה כמובן, וכל זה בשופר יש שני חששות, משא"כ בלולב שהוא רק טלטל בעצמו ומכח איסור קל כבר עלה לומר שיטעה בדין ויתיר לו גם כן העברות ר"ה, נמצא לפי"ז בלולב איכא חשש שיטעה בדין רק שישכח שהוא שבת מכח בהלה

י. כ"ה בפנ"י במגילה (ד: בתוד"ה ויעבירונו) וציין שהביא כן בחידושי בביצה יח. וע"ע בזה בערוך לנר בסוכה (מג). ועיי"ש שדן בקושיית התוספות חדשים הנ"ל.

ושפיר שיין שילך ללמוד ג"כ, נמצא לפי"ז בלולב שאיכא רק חשש זה לא שיין לחוש שיוציאו מרשות היחיד^א באמת שיש לו היתר.

ודעתו נ"ל שהוא כוונת תוס' שם שלולב שהו' רק טלטל בעלמא ולא הי' אסור כ"כ א"כ לא שיין גבי' חשש דשמא יטעה בדין להעביר אותו ד"א, ומכח רק החשש שישכח והוא רחוק, משו"ה הקילו בגבולין, משא"כ בשופר שהוא מעשה חכמה וגוף התקיעה הוה איסור בכל השנה בשבת ושפיר שיין בשופר גם החשש שיטעה כמ"ש, ואיתא שני חששות, משו"ה החמירו יותר בשופר בגבולין. וא"ש כוונת התוס'.

ומעתה גם דברי הרמב"ם קיימים שהקדים הדין דשבות עצמו שע"פ הדין ליתא, מ"מ אסור להוציאו משום שמא יעבירו דעיקר טעות ע"ה הוא לומר כמו שמצות תקיעות שופר דוחה ל"ת דאיסור תקיעה בשבת כמו כן נדחה שבת גם לענין העברת ד"א וטעה בדבר מצו' לא הו', דטעות בדין לא מקרי' טעה לפטור, וא"כ שפיר כתב הרמב"ם ג"כ החשש שיוציאו מרשות היחיד, דאם החשש שיטעה בדין זה בוודאי יוציאו מרה"י ג"כ, דלא שיין משום היכר כמובן, ושפיר כתב ג"כ שהחשש שילך אצל בקי שיתקע לו, דאם רק ללמוד לא יטעה שיהי' רשאי להעבירו משום זה לבד, משו"ה נקט לתקוע ג"כ, וביאר בטעם החשש שיטעה בדין יותר מן החשש שישכח מכח בהילות, יען שזה יהי' טעה בדבר מ' ופטור באמת אם כוונתו כן, משא"כ בלולב שאיכא החשש דטעות כמ"ש למעלה ורק החשש שישכח מכח הבהילות א"כ ליכא חשש דיוציאו מרה"י לר"ה יען שיש לו היכר כמ"ש תוס', ומיושב הכל ומאד קצרתי בזה.

ואעלה עוד גרגור אחד בקוש' הידוע שמילה בלא זמנה לא דוחה שבת, והרבה אמוראים ילפי מקראות רבא ואביי בשבת (כד:) ובפ' ר"א (קלג.), ורב אשי סובר שאין צריך קרא שבלא"ה אינה דוחה שבת משום שהו' שבת ויו"ט עשה ול"ת, וגם בפשטות בלי פסוקים לא צריך קרא. וא"כ מדרבא לא סובר כן משמע של"ל שיו"ט הו' ל"ת ועשה, והקשו תוס' (שבת כד: ד"ה ולא מילה) מביצה (ח:) שרבא בעצמו מבין

יא. יש כאן עוד ב' תיבות שאינן ברורות כדבעי.

כן בכיסוי ביו"ט וגם בריש פסחים (ה): בסוגיא דש"מ תלת שם^{יב} בתו"י^{יג}, וגם בר"ה (לב): אין מפקחין את הגל מתקין הש"ס שיו"ט הו' ל"ת לעשה. ובוודאי לא נעלמו ממנו כל הקושיות.

ונ"ל דהנה ידוע שיטות הריב"א (חולין קמא. ד"ה לא צריכא) בשילוח הקן שגם בעשה ולא תעשה מ"מ הלאו נדחה ואין לוקין כידוע, ומעתה אם באמת מל מלה שלא בזמנה בשבת אז לא חייב חטאת דהא הלאו נדחה, ומשום העשה לבד בוודאי לא חייב חטאת. ובאמת משמע שר"א מחייב (שבת קלז). חטאת אם מל תינוק של ע"ש בשבת שהוא לא בזמנו בשבת שם, וקשה לפי דברי הריב"א למה יהי חייב חטאת^{יד}.

אלא וודאי י"ל יען שבאמת מילה שלא בזמנו מקרא ילפינן שאינו דוחה שבת, א"כ שפיר עובר על איסור לאו ג"כ וחייב חטאת, משא"כ באמת לאסור למול מלה שלא בזמנה שפיר הו' ידעינן שאסור משום שעשה לא דוחה ל"ת ועשה, אבל חטאת לא יהי חייב אלא כל הקושיות דבאמרו שהצרכו מקרא, שלא ידחו רצונם שאם יעבור יהי חייב חטאת ומכח ל"ת ועשה לא יהי חייב חטאת, משא"כ לאסור למול בוודאי יהי ידענא גם בלא זה.

ומעתה שפיר אמר רבא בביצה שכיסוי דם לא דוחה לא ביו"ט שהוא ל"ת ועשה דלא נחית שם לחייבו חטאת, וגם בר"ה (לב): אסור ששפיר אין מפקחין הגל משום שופר שלא דוחה העשה דשופר ועשה דיו"ט^{טו}, אבל בדיעבד אם באמת פיקח או

יב. שם בפסחים קאמר רבא שמע מינה מדר"ע תלת, ולכאוו' קשה למה לא אמר רבא ג"כ שמע מינה מדר"ע דיו"ט הוי עשה ול"ת, דאל"כ יהא עשה דתשביתו דוחה יו"ט ולא מוכח מידי דתשביתו הוא מעיו"ט. יג. לא ברירא כוונתו - אולי לתו"י בשבת כה. ד"ה ה"ל.

יד. כן הקשה בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רנא), וע"ע בזכר יצחק (סי' ו) הובא בקובץ הערות (סי' מח אות יט). ועי' בזה בצל"ח בשבת (כד:). וע"ע בשו"ת יהודה יעלה (למהר"י אסאד, או"ח סימן קד) ז"ל, ואמרתי להעתיק לו הקושי' מכתב יד מורי הגאון זצלה"ה כאשר הוא אתי וז"ל, קשה על ר' אשי דאמר דף קל"ג טעמא דמילה שלב"ז אינו דוחה שבת ויו"ט עיין ברמב"ם פירוש המשניות דמפרש טעמא דר"א גם אשבת ובכ"מ פרק ב' מהל' מילה ה"ט. א"כ תקשי ל' מתני' דמי שהיה לו שתי תינוקות דמחייב ר"א במל של ערב שבת בשבת הא כתבו תוס' סוף חולין בשם הריב"א דכל היכא דאמר' אין עשה דוחה ל"ת ועשה ליכא חיובא דהלאו נדחה ונשאר רק עשה וא"כ לענין חייב חטאת נמי נימא הכי דכל שאין זדונו כרת אין שגגתו חטאת.

טו. שם בר"ה איתא דשופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל משום ששופר עשה ויו"ט עשה ול"ת, והשתא להנל אמוראי דס"ל דיו"ט הוה ל"ת גרידא אמאי אינו דוחה. וכבר עמד בזה הרמב"ן בשבת כד וכתב דההוא סוגיא דבתראי הוא ואלבא דרב אשי אתמא, ולא דצריכין לההוא טעמא דהא מסקינן בפ' ר"א דמילה דכי אמרי' אתי עשה ודחי ל"ת כגון מילה בצרעת דהוה בעידנא. וכעיי"ז כתב הריטב"א בר"ה שם.

כיסה הדם וכיחש העפר לא חייב חטאת משום דהלאו נדחה, בדיעבד, ורב אשי
שלא הצריך קרא למילה שלא בזמנו אפשר שחולק בזה על סברת הריב"א וסובר
שהלאו ג"כ לא נדחה משום שבמקום עשה הלאו אלים ג"כ כידוע^{טז}.

ולא עיינתי כל הצורך בענין זה כי לדעתי יש להרחיב היריעה ואין לי פנאי כעת.
ובקשתי מלפניו שנא יודיעני דעתו הרמה בזה, וגם במה שכתבתי למעלה, כי יקרים
לי דבריו מפז ומפנינים ומאד אתכבד בזה.

זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל, ויתקיים בכל יוצ"ח
עטרת זקנים בני בנים, ובני בנים על אבותם, והלוואי
ונזכה לגילוי אלוקות ונתקיים בגלל אבות תושיע
בנים, בקרוב בימינו אמן.

טז. הוא ניהו שיטת הר"י מארץ ישראל, הובא בתוס' בקידושין (לד. ד"ה מעקה), ועי' בזה בשו"ת מהר"ם בריסק
(ח"א סי' קו ד"ה והנה הלב אריה).

לעילוי נשמת

האשה הצדקנית

מרת **שרה ריבה בת רבי דוד** ע"ה

נולדה י"ב טבת תרפ"ה

קבעה מושבה במנהטן ניו יורק, והיתה
מהמתפללים הקבועים אצל רבי משה הלוי
שטיינברג, אב"ד ק"ק מחזה אברהם
שרדה את המלחמה כאוד מוצל מאש, מכל
משפחתה

כל כוונתה ורצונה לראות דורות ישרים מבורכים
עם מסירות נפש של ממש ביחד עם בעלה הרה"ח
רבי מרדכי הצדיק ז"ל לחינוך הטהור לתורה
ולמצוות של ילדיה לבנות דור חדש של יהדות ע"פ
מסורת רבותינו.

היתה אהובה למעלה ונחמדה למטה, כל ימיה
היתה דוגמה מה שאשה כשרה לבד בעולם יכולה
להקים ולייסד דורות עולם.

לקראת חג חרותינו השנה תש"פ אחרי כתשעים
וחמש שנים של עבודת ה' בשמחה חלתה בוירוס
הקורונה רח"ל ועלתה נשמתה בטהרה

ת.ג.צ.ב.ה.

זכרון נצח

לאיש ירא אלוקים

שמסר נפשו בכל מאודו לחינוך ילדיו על טהרת
הקודש

עמד בעוז ותעצומות לחזק שמירת השבת, ולחם
באמונה טהורה כנגד הרוחות הרעות
שייף עייל שייף נפיק ולא מחזיק טיבותיה לנפשיה
בעל מידות מופלגות ושמח בחלקו ובעבודת ה'
יתברך תמיד

מוקיר רבנן ורחים רבנן

ה"ר **מרדכי ב"ר יוסף** זצ"ל

תלמיד חבר לגאב"ד דק"ק ברוידא
הגאון רבי משה הלוי שטיינברג זללה"ה
כל ימיו היה ממתפללי בית מדרשו
דמותו לא משה מנגד עיניו ושמשה לו תדיר נר
לרגליו

נלב"ע בכ"ה שבט תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הגה"צ רבי יצחק בן רבי מאיר ז"ל

נולד ט"ז תמוז תרפ"ח

גר בשכנות עם גאון ישראל פוסק הדור בעל האגרות משה
ז"ל, והיה בין תלמידיו בישיבתו הרמה במנהטן ניו יורק, והיה
מהראשונים שזכה להיות מוסמך שם להוראה מפי גדולי תורה דאז
היה תלמיד חכם וצדיק, עניו מכל אדם,

כל מעשיו היה בצניעות של ממש

מעולם לא רצה להנות מכספם של עכו"ם על חשבון אורחות חיו
על פי תורה והיראה

כל חייו היה נוהג לקבל את מקור הברכה של שבת קודש
מאשמורת הבוקר ערש"ק והיה מוכן כמו הנהגת הרב מבריסק ז"ל
מוקדם מאוד כדי לכבד את יום הקדוש בטהרה ומתוך שמחה
זכה לקרוא בתורה לציבור ולהיות כלשון הלבוש - כמוסר התורה
לעם ה', במשך יובל שנים בישיבות הקדושות ובקיבוץ ת"ח ורבנים
הקריב כל חייו שלא ידעו גדלותו בתורה ולפעמים גדולי תורה היו
מתפעלים ממנו מאוד שכל דבריו בהוראה היו ברורים וישרים
זכה לבנות בית של גדלות וחשיבות לתורה ולמצוות וכן זכה לבנים
ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות ולראות אותם עם נחת דקדושה
בחיו.

בחג הפסח תש"פ בצל הקורונה ישב על מיטתו בעבודת הקודש
והחזיר את נשמתו לאבינו שבשמים

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

אדם הפאר יקר היקרים
שירש מידותיו של אברהם אבינו
בחינת אחד הוא אברהם

ה"ה מיכל לייב בן משה בער ע"ה

ושמו כן הוא "מי - כל - הלוי" = מיכל בן משה
בן משה רבינו שהיה עמוד של מסירות נפש לעם ישראל
כן הוא הנפטר ע"ה, היה בדם נפשו לתת חיות לבריותיו של
הקב"ה בעולמו הטוב.

וכך היה דוגמה נפלאה לדורותיו, לבני משפחתו לראות
גדלות חמימות הלב לכל אחד ואחד בלי לדון אותו כלל רק
לתת לנפש האדם הטבה מיוחדת עד אין שיעור

אמרו חז"ל "מה אני גומל חסדים אף אתה גומל חסדים"

וזכה לראות דורות עולם של נחת דקדושה בחיים חיותו

נולד בעיר לודזה (לוצין) לטביה ב-כ"ח חשוון, תרצ"ב

עלה השמימה אחר שהשאיר בנו שממשיך דרכו של עולם
חסד יבנה, עולם של תורה, עולם של יראה, עולם של נחת
רוח ליוצרו, בלי גבולות של אהבת ישראל לפרט ולכלל

ביום המר י"ט טבת תשמ"ד

יה"ר הקב"ה יגמול טוב בעדו בחיים שכולו טוב לדורות עולם

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכרון עולם בהיכל ה'

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעילוי נשמתו של האי גברא רבה

דמות מיוחדת ופלאית בדרכי האמת והחסד בכל מידה נכונה

רבי **אהרן דוד ב"ר שמעון הכהן** זללה"ה

אשר מזה שנים נישא שמו לתפארה

בהיכל בתי המדרשות של הישיבה הק'

הקשורה בידידות לב לבני משפחתו הדגולה

ידידי ואוהבי הישיבה הק' ולומדיה כמים פנים אל פנים

לעילוי נשמת

אשת חיל אמה של מלכות

שמסרה נפשה לחינוך ילדיה בחן ובחסד

ויצאה נשמתה אחרי צער ויגון בדמי ימיה

ה"ה מרת **אסתר רויזא בת ר' אברהם יחיאל** ע"ה

ששמה 'אסתר רויזא' מרומז ב'ארז'

ו'עץ' הוא עץ החיים שלה שהכל בזכותה

ואף סיפר בנה הר"ר רפאל משה יוסף שליט"א מלאס אנג'לס
שמילותיה האחרונות היו: מה יהיה עם בני הקטן אברהם יחיאל

ובוודאי ספר זה כמו שאר ספרי 'עץ ארז' עושים נחת רוח ועליה
לנשמתה הטהורה

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

אדם הפאר יקר היקרים
שירש מידותיו של אברהם אבינו
בחינת אחד הוא אברהם

ה"ה מיכל לייב בן משה בער ע"ה

ושמו כן הוא "מי - כל - הלוי" = מיכל בן משה
בן משה רבינו שהיה עמוד של מסירות נפש לעם ישראל
כן הוא הנפטר ע"ה, היה בדם נפשו לתת חיות לבריותיו של
הקב"ה בעולמו הטוב.

וכך היה דוגמה נפלאה לדורותיו, לבני משפחתו לראות גדלות
חמימות הלב לכל אחד ואחד בלי לדון אותו כלל רק לתת
לנפש האדם הטבה מיוחדת עד אין שיעור

אמרו חז"ל "מה אני גומל חסדים אף אתה גומל חסדים"

וזכה לראות דורות עולם של נחת דקדושה בחיים חיותו

נולד בעיר לודזה (לוצין) לטביה ב-כ"ח חשוון, תרצ"ב

עלה השמימה אחר שהשאיר בנו שממשיך דרכו של עולם
חסד יבנה, עולם של תורה, עולם של יראה, עולם של נחת רוח
ליוצרו, בלי גבולות של אהבת ישראל לפרט ולכלל

ביום המר י"ט טבת תשמ"ד

יה"ר הקב"ה יגמול טוב בעדו בחיים שכולו טוב לדורות עולם

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

האיש היקר באדם, אשר חניך וגידל בניו ובנותיו במסירות
נפלאה, ביתו היה פתוח לרווחה,
נשא בעול להחזיק לומדי תורה ומוסדות תורה וחינוך,
מסר נפשו ומאוזו לקרב רחוקים, והכל בצניעות מופלאה,
זכה להעמיד מאות משפחות בני תורה נאמנים לד' יתברך

ה"ה ר' **פנחס יחזקאל וגנר** ז"ל

בן ר' יצחק אייזיק ז"ל

מאנסי - ירושלים

נלב"ע י"ג מנ"א תשע"ה

יהא ספר זה לעילוי נשמתו

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

האשה הצדקנית הדגולה, צנועה וחסודה, אצילת הרוח
ורבת המעש לתורה חסד וצדקה לאות ולמופת, פיה פתחה
בחכמה להשריש תורה ויר"ש ביו"ח היקרים והח' הע"י
ובחינוך בנות ישראל על טהרת הקודש ברוח המסורה לנו
מרבוה"ק דור דור, מופלגת באמונה ובטחון בהשי"ת, אמה
של יתומים שגידלה בביתה במסירות נפלאה

מרת **חיה זיסל עלקא דויטש** ע"ה

בת הנגיד הרבני המפורסם הר"ר **מנלו** זצ"ל

מלאוס אנג'לס קליפורניה

נלב"ע י"ב בתמוז תשע"ה

זכותה צדקותיה ומעשיה הטובים תעמוד לנו,
ויהא ספר זה לעילוי נשמתה הטהורה

ת.נ.צ.ב.ה.

חשכו המאורות

דמוע תדמע עיננו בהעלותנו על לבנו את זכרו הטהור
של נשיא מכוננו ידיד ה' וידיד כל בית ישראל אשר
זכינו להתחמם לאורו להנחותנו בדרך אמת הסלולה לנו
מרבותינו הק'

עמוד ההוראה רבינו הגאון
רבי נתן גשטטנער זללה"ה

נין ונכד למרנן רעק"א החת"ס והכת"ס זיע"א

נשיא המכון

מי יורה דעה ומי יבין שמועה והוא ימליץ טוב בעדינו
שנזכה ללך באור תורתו

ותומכיה מאושר

יתברכו משמים הני נדיבי עם החפצים בעלום שמם
אשר מסייעים בכל מאודם ונפשם להרחבת גבולות
מוסדותינו מייסדי ומקימי החבורות ה"ה

חבורת הליכות אהרן • חבורת גבורת שמשון • חבורת דגל
ראובן ורחל • חבורת נוצר תאנה • חבורת כתב סופר •
חבורת אהרן הכהן • חבורת תורת קלמן • חבורת וואבילניק
• חבורת חוט המשולש • חבורת חפץ חיים

ממקור הברכות יתברכו בכל מילי דמיטב ברוחניות
ובגשמיות.

ברכות יעטה מורה

אורך ימים ושנות חיים להרבני הנגיד החשוב והנערץ
אשר לנגד עיניו תמיד דיוקנם של זקינו רבותינו החת"ס
והכת"ס זללה"ה מייסד ונשיא הכבוד של מוסדותינו
הרה"ח ר' שמעון סג"ל דייטש שליט"א

ורעיתו רייזל תחי'

אשר השתתפו בנפש חפצה ולב רחב בהוצאת ספר זה
זכותם של רבותינו החת"ס והכת"ס זללה"ה תעמוד להם
לעד, ויזכו לרוות נחת ושמחה בכל אשר יפנו ולראות
בבנין שלם במהרה בימנו, אמן.

ורפא ירפא

רפואה שלימה להבחור היקר שחייו ניצלו,
והוגים בתורת ה' לזכותו

ה"ה אהרן בן הדסה העניא שיחי'

בעל הרחמים ישלח לו מהרה מן השמים רפואה שלימה
לרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו בתוך שאר חולי ישראל
ויזכה לרוץ בשמחה
לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אמן

לעילוי נשמת

הבחור החשוב מבני עלי' בחברי' קדישא
דישיבת תלמידי רבי משה שניידר זצ"ל בלונדון
שהעידו עליו כבוד הגאב"ד והראב"ד שליט"א
דעיה"ק ירושלים ת"ו שהיה בן עלי' ויקר יקרים

ה"ה הבחור

זאב בן הר"ר שמעון סג"ל דייטש ז"ל

נלב"ע ז' שבט

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

האשה הצדקנית שעמדה בתפילות ובתחנונים עשרות
בשנים בצום ובכי
וסיימה מאות פעמים ספרו של דוד המלך ע"ה על הכלל
ועל הפרט

אמו של נשיא הכבוד של מוסדותינו

הרה"ח ר' שמעון סג"ל דויטש שליט"א

ה"ה מרת שרה בת ר' יהודה ארי' לוין ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הספרים שי"ל עד עתה ע"י המכון:

- ♦ עץ ארז על התורה חלק א, נדפס שנת תשנ"ח
- ♦ עץ ארז על התורה חלק ב, נדפס שנת תש"ס
- ♦ פסקי כת"ס - עץ ארז, או"ח, יור"ד, נדפס שנת תשס"ג
- ♦ עדל לב, קונטרס על זהירות במעשה המילה, ע"פ תקנת החת"ס, נדפס שנת תשס"ג
- ♦ שירת סופר, עץ ארז, על פרק שירה, דברי רבותינו החת"ס והכת"ס, נדפס שנת תשס"ד
- ♦ חידושי כת"ס עמ"ד גיטין, ב' חלקים, ע"י חברי ורבני המכון, נדפס שנת תשס"ה
- ♦ ברכת כהן קונטרס אחרון עה"ת, תורתו של הגרב"ש הכהן דויטש שליט"א. נדפס שנת תשס"ה
- ♦ ארזים עלי מים עה"ת, תורתו של הגרמ"ש שפירא זללה"ה, נדפס ימי הספירה תשס"ו.
- ♦ שיעורי עץ ארז, שבת, נדפס מנ"א תשס"ז
- ♦ חוט המשולש על ענייני ספר תורה, תורתו של רע"א, חת"ס וכת"ס, נדפס יט טבת שנת תשס"ח
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס בבא קמא, נדפס אדר שנת תשס"ט
- ♦ שירת הלווים - עץ ארז, משנתם של הגרע"א, החת"ס והכת"ס, נדפס שנת תשס"ט
- ♦ עץ ארז, קידושין, שיעורי הגר"י הלוי הורוויץ שליט"א
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס סוכה, נדפס יט טבת שנת תש"ע.
- ♦ קובץ כארז בלבנון ישגה, ליקוטי תורה מוסר והשקפה, נדפס שנת תמוז תש"ע
- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, פסח, נדפס ערב פסח תשע"א
- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, בענייני ר"ה ויוה"כ, נדפס שנת תשע"א
- ♦ שמעתא מפומייהו דרבנן, עמ"ס חולין, דברי תורה מחכמי ורבני הישיבה, נדפס שנת תשע"א
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס חולין, נדפס כלסיו שנת תשע"ב
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס זבחים, מכות, נדפס שנת תשע"ג
- ♦ קובץ מפרשים עמ"ס תמורה, ערכין, מעילה

- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, פורים, ובסופו קונטרס זבח תודה, בענייני קרבן תודה, נדפס חודש אדר תשע"ב
- ♦ פסקי הלכות עץ ארז, בין המצרים, נדפס מנ"א תשע"ב
- ♦ קובץ שיחות עץ ארז קונטרס בענייני הימים הנוראים
- ♦ פניני עץ ארז, קונטרס על סדר פרשיות התורה
- ♦ קובץ מעלה התורה שי"ל חברי לשכת הבד"ץ מעלה אדומים
- ♦ סדר היום, י"ל שבט תשע"ה
- ♦ סידור היעב"ץ עמודי שמים עם גליונות עץ ארז, שנת תשע"ו
- ♦ שמעתתא מפומייהו דרבנן, עמ"ס זבחים, דברי תורה מחכמי ורבני הישיבה נדפס שנת תשע"ג
- ♦ שיעורי עץ ארז עמ"ס מכות, שנת תשע"ג
- ♦ חוט המשולש עמ"ס מכות, שנת תשע"ג
- ♦ קובץ תלמידי הכתב סופר כתובות שנת תשע"ד
- ♦ שיעורי הרמי"ם עמ"ס זבחים. שנת תשע"ה
- ♦ משיעורי הגרא"ז עמ"ס זבחים, שיעורי הגרא"ז אינשטיין שליט"א
- ♦ כתבי התלמידים, איזהו מקומן, שיעורי הגר"ש פיישר שליט"א
- ♦ שמעתתא מפומייהו דרבנן, כוכב מיעקב, עמ"ס ברכות, פרק אין עומדין ותפלת השחר, דברי תורה מחכמי ורבני הישיבה, נדפס שנת תשע"ו.
- ♦ אגרת מוסר לרבינו עקיבא איגר זללה"ה עם גליונות עץ ארז. נדפס שנת תש"פ.
- ♦ שמעתתא מפומייהו דרבנן, עמ"ס נדה וראש השנה, דברי תורה מחכמי ורבני הישיבה, נדפס שנת תש"פ.
- ♦ גליונות עץ ארז על ספר נאות מרדכי - הרחקות, נדפס שנת תש"פ.
- ♦ פסקי הלכות בצל הקורונה, נדפס שנת תש"פ.
- ♦ פנקס רש"י עם גליונות עץ ארז, עמ"ס סוכה, נדפס שנת תשפ"א

בכל ענייני הספרים שי"ל ע"י המכון, ניתן לפנות

לשכת הבד"ץ מעלה אדומים ת.ד. 18

טל: 02-5903246 / פקס: 02-5901055